

Leto
X.

DOM IN SVEI

Štev.
19.

Ureja:
dr. Fr. Lampe.

V Ljubljani.
1897.

Tiska:
Katol. Tiskarna.

V Ljubljani, dné 1. vinotoka 1897.

Vsebina 19. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	577
Županova Minka. (Idila. — Zložil A. Hribar.) XVI. Na pojedini	580
Čez morje. (Spisal Ivo Trošt.) [Dalje.]	582
Vodovnik-Siegenfeld. (Spisal dr. Anton Medved.)	591
Zmota in kës. (Zložil Anton Medved.)	594
Na tuji zemlji. XVI. (Zložil M. O.)	595
Biserji. (Zložil Anton Hribar.) 5, 6, 7, 8.	595
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Dalje.]	596
Humor. (Spisal dr. V. Korun.)	603
Književnost	605
Slovenska književnost. <i>Knjige „Slov. Matice“ za l. 1897.: Slovenske narodne pesmi. II. sn. — Hrvaška književnost. Knjige „Mat. Hrvatske“ za l. 1896.: Nikola Baretić. — Iz bilinskoga svieta. — — Danica.</i>	
Razne stvari	607
<i>Zaloga premoga po Evropi. (Spisal dr. Simon Šubic.) — Jugoslavenska akademija znanostij in umetnostij leta 1896. (Ivan Steklasa.)</i>	

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.]

Slike.

Pri čitanju. (Risal A. Koželj.)	577
V kahirski brivnici	585
Vodovnik-Siegenfeld	591
Mozirje v Savinjski dolini. (M. Helff.)	593
Asirija in Babilonija po klinopisnih spominikih	601

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrt leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

7. Država in pravo.

Mnogi novejši pravniki so učili in še učijo, da izvira vse pravo iz države. Trdijo, da ima vsak državljan le toliko prava, kolikor ga mu določi država, brez države pa ga nima nič.

Iz našega dosedanjega razkladanja se je pa razvidelo, da ima človek pravice že po svoji naravi. Zaradi tega mu država ne daje pravic, marveč le Stvarnik sam. Tudi ne more nobena država vzeti človeku naravnih pravic. Država ima samo to dolžnost, da pravice varuje in brani, da nad njimi čuva in jih izvršuje. Zato pa tudi kaznuje vsakogar, kdor bi državljanu kratil pravice.

Ako si ogledamo sedaj posamezne naravne pravice, vidimo, da se vse ozi-

rajo na človekovo osebo. Človek je namreč bitje, ki se zaveda samega sebe, zato je samostojen in ni zaradi kakega drugega bitja. Z drugo besedo pravimo, da je človek oseba. Ker je oseba, ima tudi pravice in te se imenujejo osebne pravice. Seveda ne moremo tu ob-

delati vseh; oziramo se le na prvotne in najvažnejše in jih izvajamo ali dokazujemo iz narave človeške.

Prva osebna pravica naša je: pravica do življenja. To pravico nam daje Stvarnik, ki nam je dal življenje. Zato je prva med krivicami, komu

končati ali vzeti življenje. Država pa sme vzeti življenje državljanu tedaj, kadar zahteva kazen ali je dotični človek nepoboljšljiv in nevaren človeški družbi.

Druga pravica je vsaj do tolikega blaga ali do tolike hrane, da si ž njo človek ohrani življenje. Ta pravica je razvidna iz prve.

Tretja nam je pravica do mirnega delovanja in razvoja. Kakor raste vsaka rastlina in se giblje vsaka živalca, tako naj raste, naj se giblje in naj deluje

slobodno in brez ovire človek. Državne oblasti sveta dolžnost je, da varuje to slobodo in odstrani vse zavire mirnega razvoja. Dela pa ravno zoper svoj namen, ako sama ovira podložnike in jim brani napredovati po prirodnih zmožnostih.

Pri čitanju. (Risal A. Koželj.)

Četrta pravica človekova je, da uživa pri drugih ljudeh spoštovanje. Čast in spoštovanje pri drugih državljanih sta nam potrebna za srečno življenje zato, ker imamo v sebi čustvo časti in hrepenenje, pridobiti si pri drugih spoštovanje. Zato ima tudi vsakdo pravico do časti tako dolgo, dokler ni časti javno omadeževal. Onega pa, ki krati ali jemlje sodržavljanu čast, mora zavriniti in kaznovati država in tudi skrbeti, da se vsakomur povrne odvzeta čast.

Naposled navajamo tukaj jako važno pravico do svoje lasti ali lastinsko pravico. Last ali lastino imenujemo vse to, s čimer sme kdo ravnati po svoji volji. Last je s človeško naravo najtesneje sklenjena in lastinska pravica izvira prav iz te narave. To razvidimo tako-le: Ker imamo telo, imamo tudi telesne potrebe. Tem ustrezamo s telesnimi rečmi, s hrano, pijačo, obleko. Zato so te reči z nami najtesneje združene, kar se prav jasno vidi na obleki, ki je — dejal bi — del našega telesa. In družabni red zahteva, da so potrebščine človeku določene. Po pravici komu določeno in prisojeno blago se pa imenuje last. — Prav tako še po drugi strani vidimo, da last izvira iz narave. Ako hočem ustreči svojim potrebam, moram delati; z delom si pridobim prav tisto stvar, katero hočem ali užiti, ali obleči, ali komu dati. V taki pridobljeni stvari tiči moje delo, ali tista stvar je nekako utelešeno delo. Delo je pa moja popolna last, zato je moja last tudi stvar. To je za umnega človeka najboljši dokaz, da izvira osebna last iz človekove narave, ker vsaj nekaj lasti imamo iz dela.

Nadalje je last potrebna zaradi reda. Da družba živi, mora se držati reda in vsakateri mora opravljati svoje delo. Ako ni nobene lasti, ako nima nihče nič svojega, tudi ne more biti nobenega reda: nihče nima svojega orodja, nihče svoje obleke, nihče svojega ležišča. Kako naj ljudje živé v takih razmerah?

Ako bi ne bilo lastine, zastajalo in popolnoma zastalo bi vse človeško delovanje. Naša narava je nagnjena k lenobi in počasnosti: počitek nam je slajši kakor delo. Zato nas priganja k delu na jedni strani potreba, kakor lakot in žeja, na drugi pa zavest, da bo naše to, kar si pridobimo. Ta sebičnost nas silno vspodbuja k delu in premaguje lenobo. Vsakdanja izkušnja potrjuje to resnico.

Da bi ne bilo lastine, bilo bi možno le tako, da bi imeli ali vsi vse ali nobeden nič. In kako bi neki imeli vsi vse? Ko bi imela vse država, imel bi vendar vladar ali njegovi uradniki in ti bi oddajali drugim. Tako je dovolj razvidno, da brez lastinske pravice ne more biti urejena družba.

Ker je lastinska pravica naravna osebna pravica, mora jo braniti tudi država. Pač pa ima tudi ta pravica, kakor vsaka druga, svoje meje. Prvič ne more biti lastina v pravem pomenu nikdar človek. Človek je sam zase in stvari so zaradi njega; ne more torej biti on sam kakor stvar — lastina drugega človeka. Ta resnica se razvidi iz naše pameti same, vendar je nekdej človeštvo ni poznalo in ni izpolnjevalo. Šele krščanska vera jo je določno oznanila narodom, in katoliška cerkev je s svojim vplivom to pravico polagoma priborila sužnjem. — Drugič ne sme si posameznik pridobiti toliko lastine, da s tem jako in občutljivo zavira življenje in napredovanje cele družbe. Cela družba je več kakor posameznik. Zaradi tega so škodljivi družbi taki zakoni, ki dovoljujejo posameznikom nakopičiti si neizmerno imetje. S tem se zabrani drugim pridobiti si tega, česar jim treba, odtod veliko uboštvo, kakor je bogastvo neplodno, in odtod tudi hiranje in smrt družbe. Jednako se tudi človeško telo pokvari in naposled pokonča, ako se preveč snovi nabere na enem kraju, na drugem pa je ni dovolj. Ta resnica, da je lastinska pravica samo omejena, je popolnoma trdna in jasna; ne izpolnjuje se pa tam, kjer sloni država na napačnih temeljih.

Tisti nauk, ki nasproti tem resnicam trdi, da ni osebne lastine, marveč, da je vse vseh, imenuje se komunizem (od latinske besede *communis* — občen, češ da je vse občno). Ta nauk so širili ob raznih dobah in širijo dandanes nekateri med ljudi in s tem motijo družbo. Kjerkoli so izkušali urediti večjo družbo po naukih komunistov, tam se je kmalu družba razdrila. Tako se je pokazalo, da komunizem ni primeren človeški naravi.

8. Razredba stanov v državi.

Da morajo biti v družbi razni stanovi in da so v medsebojni naravni zvezi, to je bilo že povedano. Tu nam treba govoriti o razmeri raznih stanov do države.

1. Država mora razne stanove, ki so potrebni za družbo, varovati ravno tako kakor posameznike.

2. Mora pa tudi gojiti in krepčati stanove, ker s tem krepča sama sebe in posameznike.

3. To gojenje jednega stanú se pa ne sme goditi na škodo drugih stanov. Lahko se namreč razmerje posameznih stanov uredi tako, da uživajo nekateri stanovi posebne predprave ali pravice, katerih drugi nimajo. Seveda morajo potem drugi stanovi tem bolj biti na dnú ali v ozadju in morajo predprave drugih podpirati z nedostajanjem svojih pravic. Pač so te

predpravice umestne tedaj, kadar imajo oni stanovi po svojem delu ali znanju ali sploh stališču večje področje ali okrožje, v katerem delujejo, a nikdar ne smejo predpravice teh ovirati drugih stanov v delovanju ali napredovanju. Naravna razmera stanov do države je ta-le:

1. Kmetiški stan je temelj in korenina države. Ta mora biti vedno močan in delaven. Država ga mora varovati, da deluje v miru, braniti ga mora škodljivih vplivov. Država ne sme preveč zahtevati od njega, da ne opeša in zamre. Podpirati ga mora tudi нравno, da ohrani svojo нравno moč in ostane nepokvarjen.

2. Obrtni stan se ukvarja s pridelki iz prirode in jih na razne načine izdeluje. Ta stan ni tako odvisen od zemlje kakor kmetiški stan, zato je mnogo gibčnejši in sprejemljiv za vsako novotarijo. Ta stan potrebuje ne samo varstva od države, ampak zlasti modrih zakonov, da deluje sebi in drugim stanovom v prospeh.

3. Trgovstvo je neobhodno potrebno, da se blago razširja in v pravi meri razdeli po deželah in krajih. Ker se pri trgovini mnogo blaga menja, je ta stan najbolj zmožen, da si pridobi in nakopiči blaga, pa tudi ovire dela drugim stanovom. Zato mora državna oblast skrbno paziti, da trgovski dobiček ne prestopa pravičnih mej, a braniti ga tudi mora, da ga brezvestni kupovalci ne oškodujejo.

4. Vojaški stan je sam na sebi zlo, a je potreben. Države bi bile najbolj srečne, ko bi ne imele nič vojaštva. Ker pa države ne morejo biti brez vojaštva, morajo skrbeti, da se v vojakih goji ljubezen do domovine, pogumnost, pokorščina in čustvo časti.

5. Učeni stanovi so neobhodno potrebni za obstanek in napredek države. A država mora skrbeti, da se ti stanovi toliko ne namnože, da bi jih ne mogla vzdrževati.

6. Poleg teh stanov imenujejo dandanes še delavski stan. Delavski stan je prav za prav tudi kmetiški in rokodelski stan, a dandanes je to ime v rabi najbolj za tiste osebe, ki imajo od dela jedino le zaslužek, in taki delavci so največ po tvornicah, dninarji, rudokopi, kamenolomi in zidarji. — Kar je vzmet pri uri, kar je voda pri mlinu, to so delavci pri vsakem podjetju. Vsekako je njihov posel tem težji, čim manj uspeha jim obeta njih delo. Rokodelec dela in ima naposled narejeno blago kot svojo last v roki, a delavec dela, pridela pa nič. Zato mora država z dvojno skrbjo gledati na delavce, da lajša njih stan; delodajalec mora z ljubeznijo vezati jih nase in jim dajati toliko plačila, kolikor je bilo zaslužka, ravnati mora ž njimi kakor s svojimi pomočniki. Nasproti mora pa država tudi delodajalca braniti, da mu

samovolja in trma delavcev ne uniči podjetja. Čim rahlejšje je razmerje delodajalca do delavca, tem večja mora biti skrb države, da se to razmerje od nobene strani ne ruši in ne razdira.

9. Socijalizem.

V sedanjem veku se je društveno življenje mnogo premenilo. Stare navade in naprave so se odstranile, nekdanje družabne zveze so se potrgale, državni red se je preosnoval — vse v zmyslu onih naukov, iz katerih se je porodila tudi krvava francoska prekucija. Glavna težnja teh naukov je, da je človek vsestransko neodvisen, zaradi tega naj vsak sam zase, ne gledé na druge, deluje in raste, kakor se mu ljubi. Kmalu so začeli posamezniki, ki so delali samo za dobiček, kopičiti si ogromno bogastvo, države so s slabim gospodarstvom lezle v dolgove, denar je dobil vso oblast v roke in ni bil več samo pomoček za občevanje in trgovino. Zaradi tega je pa na drugi strani velikanska množina ljudstva prišla ob vse in do cela obubožala. Tem žalostnim razmeram so pomagali posebno še v sedanji dôbi izumljeni stroji. Kar so poprej delale roke, to sedaj delajo stroji in ljudje jim samo strežejo. Velike množine ljudij se je nabralo po tvornicah; ljudstvo, ki je poprej živelo po vaseh in selih v mirnem družinskem življenju, pridrla je k mestom v tvornice in tukaj životari pri umazanem in nevarnem delu in ob pičlem zaslužku v vedni bedi in nezadovoljnosti. To je današnji nesrečni delavski stan. Nekaj časa je šlo tako mirno dalje, tvorničarji so spravljali velikanske dobičke, delavstvo pa je hiralo. Tu so pa nastopili možje, večinoma napolnjeni z napačnimi modroslovnimi nauki, in učili delavstvo, zakaj in kako naj si pomaga. Vsakdo je videl, da se razmere morajo premeniti, socijalno vprašanje ali vprašanje o družabni preosnovi v prid delavskemu stanu je prišlo na dan. Mnogi so si želeli in želé te preosnove tako, da bi državna oblast prišla v roke nižjim delavskim stanovom, da bi postala vlada demokratska (demokracija = ljudovlada), in ti se imenujejo socijalni demokrati.

S čim naj bi država preosnovala družbo, o tem niso pisatelji te stroke jedne misli. LASSALLE (1825—1864) n. pr. uči, naj dobijo delavci državno oblast v roko in potem premené razmere med onimi, ki delo dajejo in med delavci. KAROL MARX (1818—1883) je pa ustanovil v ta namen mednarodno družbo, ki naj se organizuje in krepí tako dolgo, da bo mogla sprejeti od malega števila kapitalistov njih imovino, kakor so oni sprejeli (vzeli z ekspropriacijo) od manjših lastnikov njihovo last.

Vse današnje težnje socijalistov gredó skoro soglasno na to, da se lastnikom vzame lastina in ali vnovič razdeli med vse ali pa ohrani v državni lasti vsem državljanom za užitek. To se mora doseči ali po postavni poti tako, da dobijo pristaši teh naukov večino v postavodajalnih skupščinah, ali pa s silo, ako ne gre drugače.

Socijalizem nima znanstvene podlage in se ne opira vseskozi na osebne pravice, sicer bi ne težil zoper pravico osebne lasti. Pač pa ima socijalizem močno zaslombo

1. v žalostnih razmerah delavcev in v nezmernem kopičenju bogastva pri kapitalistih;

2. v zapeljivih naukih socijalistov, ki svojim pristašem obetajo take stvari, katere mikajo nerazsodne ljudi, čeprav jim nihče ne bi mogel izpolniti takih obljub;

3. v pokvarjeni človeški naravi, ki teži po veselju in po sreči, a se ogiblje dela. Zato obetajo načelniki socijalistov pristašem za bodočnost velike dohodke, ki se bodo pridobivali z manjšim delom, kakor je opravljajo sedaj.

Da se nauki socijalistov tem bolj primejo ljudij, zatarejo jim vero, pahnejo jih v materijalizem in trdé, da je uživanje najvišji namen človekov.

Kdor čuje o žalostnem stanju delavcev, v katerem so bili nedavno in so deloma še sedaj,

priznava rad, da se mora delavcem priboriti tako življenje, kakoršno se spodobi človeku. Govorili smo o dolžnostih države; seveda tudi država ne more vsega. Dokler ne preveje vse omikane družbe duh pravičnosti, ne bo bolje. Duh pravičnosti in ljubezni pa živi samo v krščanski veri. Zato so vsi poskusi, da se „reši delavsko vprašanje“, prazni, dokler se ne predrugači sedanja kultura.

Socijalizem je potemtakem bolezen človeške družbe in ni modrosloven nauk. Saj ni težko spoznati, da se praktično ne dadó izvesti nauki socijalistov. Ko bi danes odvzeli imetje vsem bogatinom in je razdelili jednako med ljudi: niti jeden dan ne bo imetje ostalo jednako. Da bi uboštvu odpravili s sveta, to je nemogoče. Da bi ljudje manj delali in vendar več zaslužili — to si nasprotuje. Da rodi zemlja toliko, kolikor je ob majhnem in lahkem delu dovolj za vse ljudi, to je zopet socijalistovska prevara. Zemlja se pač ne bo premenila iz solzne doline v raj, kadar jo bo obdeloval socijalist.

V modroslovnem razkladanju ni umestno, da bi še obširneje govorili o tem pojavu sedanjega časa. A nekaj dobička bo imelo človeštvo gotovo tudi od gibanja delavcev, to, da se bo vzbudilo k delu in da bo dajalo čast le onemu, ki si jo je zaslužil z delom.

(Dalje.)

Županova Minka.

(Idila. — Zložil A. Hribar.)

XVI. Na pojedini.

Često se je Minka
V kuhí že skazala,
Vsega pa, kar znade,
Ni še napravljala.

Kaj če na gostilni
Z dragimi jedili!
S tem bi gosti v hišo
Slabo se vabili.

Saj ljudij pač mnogo
Nima zaumena,
Kakošna jedém je
Nekaterim cena.

Gostu dá se z mesom
Dobra, tolsta juha,
Vina ali piva
In pa vogel kruha.

To je po navadi
Hrana v naših krajih,
Redko, redko voli
Kdo jedil si slajih.

Pa priložnost druga
Minki se ponudi,
Da se v drugih strokah
Lahko skaže tudi.

Na predpust navadno,
Kar Puran župani,
Vsi gospodje srenjski
Skup enkrat so zbrani.

Župnika navadno
Ima pogostiti,
Kapelan, učitelj
Morata mu priti.

Tudi letos tega
Ni Puran pozabil,
Vse tri tudi letos
K sebi je povabil.

In Puran posebno
Letos komaj čaka,
Ker gostija bila
Ni pri njem še taka,

Kakor letos bode,
Ko se skazovala
S kuho bo in strežo
Hčerka Minka zala.

Tisti dan dopoldne —
To je Minki vroče!
Nič ni odpočiti
Minki se mogoče.

Pa so res dospeli
Skup gospodje trije
Neki dan k županu
V vas in na gostije.

Bilo je nekako
Ob enajsti uri,
Ko so zahreščale
Težke vežne duri.

In župan za mizo
V hiši nekaj piše,
Ko prihod začuje,
Pride ven iz hiše.

Ko stoji trojica
Gostov sredi veže,
Slednjemu župan brž
V desno roko seže:

Župniku gospodu,
Ki ga vse spoštuje,
Ljubi ga, ker v srenji
Modro gospoduje.

Kapelanu sladko
„Dobro došli“ pravi,
Nadučitelja spet
Bratovski pozdravi.

Ti gospodje vrli,
Prve srenjske glave,
Kjer so ti, tam zmerom
Dosti je zabave.

Razvedriti znajo
Lica pusta, kislá,
Srenja vsa jih vedno
Ljubi, sluša, čísla.

In v visoko čast si
Šteje hiša vsaka,
Kamor ta trojica
Zbrana prikoraka.

In županov oče,
O kako pozdravlja,
Ko odpre jim duri,
Ko jih v hišo spravlja!

In ko k mizi beli
V hišo jih privede,
Prostor jim odkaže,
Kam naj vsak se vsede.

In kako županov
Oče se podviza,
Da ni pred gospodi
Prazna bela miza.

Pred gospode vino,
Kupice postavlja,
In na krožnik kruha
Belega pripravlja.

Vidi pač se možu,
Da je ves v radosti,
Ko takó odlični
Došli so mu gosti.

Zdaj pa vstopi Minka
Z licem prav veselím,
V svetlosivem krilu
Z zastorjem pa belím,

In gospode došle
Za vrstjó pozdravi
Ter pred njé na mizo
Krožnike postavi.

Pa iz hiše steče,
Da donese kuhe:
Najpoprej okusne,
Tolste, dobre juhe;

In potem za skledo
Skleda ti prihaja,
Da gostije skoraj
Konca ni ne kraja.

Res so vsa jedila
Vrta prav po mestno,
Hvaliti jih mora
Vsak, ki pravi vestno.

In častiti župnik,
Ki sedi tam v kotí,
Vsako jed pohvali
Brž, ko se je lotí.

Kapelan pa tudi
Kakor župnik reče,
Nadučitelj s hvalo
Zaostati neče.

Juha je prav dobra
In pečenka vrta,
Krasni so piščanci,
Ki jih je ocvrla.

Zrezki so izvrstni,
Divne sladkarije,
Res vredila dično
Minka je gostije.

Kjer jedi so slastne,
Dobra je pijača,
Tam se pa i jezik
Urneje obrača.

In so res zgovorni
Štirje ti možaki,
V strokah vseh so danes
Umni strokovnjaki.

Govoré o cerkvi
In o raznih družbah,
O različnih poslih,
Vsakojakih službah.

Zdaj o poljedelcih
In živinoreji,
O pridelkih sadnih,
O domači preji;

O županstvu, srenji,
O odboru cestnem,
O življenju selskem,
O življenju mestnem;

Govoré o šolstvu,
Govoré o davkih,
In o pošti, vojni,
Poselskih opravkih.

O cesarju dalje,
Vojni in poslancih,
Govoré o raznih
Znancih in neznancih.

Ko bi kdo pogovor
Sproti si zapisal,
Knjigo govorjenja
Lahko bi narisal.

In napósled pride
Še na to kazalec,
Česar komaj čaka
Té prigodbe bralec.

Župnik, modri oče,
Prvi dé besedo:
„No, kakó, župan, pač
Z vašo je sosedo?”

Ali bo ženila
Tineta, kaj veste?
Ali nima 'zbrane
Tine še neveste?“

Pa župan nakremži
Usta na široko,
In potisne glavo
Na ramé globoko:

„Zdaj še nič ne čujem,
Nič ne vem, kaj meni;
Ženstvo govoriči
Sèm že od jeseni

To in ono v selu,
No pa té besede,
Ki jih ženstvo dela,
To pač niso vede.““

Kapelan pa pravi:
„Oče, kar povejte,
In skrivnosti tacih
Prí nas ne imejte!

Saj že dolgo čujem,
Kar velé seljaši,
Da bo ženitnina
Letos v hiši vaši.“

„Tudi jaz to čujem“,
Nadučitelj pravi,
In trditvi svoji
To-le še pristavi:

„Tine sè ženitbo
Več ne bo odlašal
In pri vas najprvo
Bo za Minko vprašal.

Vi mu boste hčerko
Pa gotovo dali,
In ne boste snubcu
Temu se vstavljali.

In ko ženitnino
Bodete vršili,
Kaj, župan, da boste
Tudi nas vabili?“

Ko bi bil Puranu
Kdo opažal lica,
Videl bi, kakó je
V nje šla rudečica.

Zdi se mu, Puranu,
Da ves svet se meša,
Da celó gospodom
Zbranim pamet peša,

Da se zdé te čenče
Tudi njim resnica,
Da i njim ni Minka
Nič več kot kmetica;

Kaj, da ne prišteva
Nihče ga h gospôdi?
Kdo bi se ne zjezil,
To ni kar si bodi.

Vidi se, da jeza
V njem je dovskipela,
Vendar jo še tlači,
Mirnega se dela

Ter velí: „Res čudne
So baburske klike,
Da imajo v srenji
Tólike jezike.

Rad bi znal, če kóga
Hčer bi vzela naša,
Da za privoljenje
Mene se ne vpraša.

Reči moram tudi,
Da vsakdo ni zanjo;
Tine, sin sosedov
Naj ne misli nanjo.

Naj je dober Tine,
Varčen, skrben, maren,
Naj le pri kmetijstvu
Bode gospodaren;

Vendar sin sosedov
Ni, ni za Puranje,
Ker v njegovi glavi
Je preplitvo znanje.

Glejte našo Minko,
Umnega dekleta!
Moram pač dobiti
Vrednega jej zeta.““

Še bi govorili
Pri županu gosti,
Pa so spodleteli
Kakor nož ob kosti.

Tudi se je zunaj
Že močno zmračilo,
In domu bi skoraj
Čas že iti bilo.

Poslové se torej
Gostje pri Purani,
Vsak držeč za Minko
Dar srebrn ob dlani.

Sežejo še v roke
Dobri mami Špeli
In pa Minki zali,
Danes prav veseli:

„Lahko noč“ in „Z Bogom!“
Ter odprejo duri,
In zvrsté domú se
Prav ob sedmi uri . . . (Dalje.)

Čez morje.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

V nedeljo je res prišel Gustel h Koreniki, dajal za vino, laskal se Zinki, govoril o razmerah v Braziliji in doma ter vstrajno ponujal Janku pijače. Hotel ga je pregovoriti, naj se odpravi z drugimi čez morje.

„Tam dobodete kos zemlje, kakor si ga izberete. Kaj je pa tukaj? Biriči, upniki in židje vam preté vsak dan vzeti to malo, kar imate. Poleg navadnih pozdravil, katera raznašajo razni eksekutorji in selski pandurji, morate plačevati

še za vzdrževanje cerkve, šole, duhovnikov in njih pomočnikov, cerkvenikov in učiteljev, ki se lepo redé ob vaših žuljih in se vam smejejo, ko morate ob nedeljah popoldne — namesto v gostilno — s praznim žepom in žejnim grlom domov.“

„Da se mi kdo posmehuje, nisem še slišal; ako pa gre kmet namesto v gostilno — domov, gre domov, in dokler bo tako hodil, bo še dolgo hodil domov — srečen in zadovoljen.“

„Pa si-li zadovoljen, moj dragi? Sedanje razmere treba predrugačiti; čemu bi imel jeden

vse, sto drugih pa prazne roke in prazen želodec? Bogatini si kopičijo zaklade, masté se v obilnosti, ne poznavaajo težav in nadlog, ne vedó kaj je življenja bridkost, imajo nebesa na tem svetu. A siromak, ki ga stiskajo, siromak, kateri jim pomaga v potu svojega obraza množiti bogastvo, katerega pa doma čaka lačna žena s kopo nedorastlih, razcapanih otrok — nima-li že tukaj pekla? — Sestradani otroci vpijejo noč in dan: Ata, kruha, kruha! Pa kruha ni zadosti nikoli.“

„Res, bogatin bi moral utrpjeti nekaj svojih brezpotrebnostij, ko ne dela nič, se ne uči in ne zna nič kakor zapravljati čas in denar, pa kako zapravljati? Bil sem vojak in videl nekaj mestnega življenja“, potegne za njim Janko.

„Vzeti mu treba, vzeti — s silo ali pa z zvi-jačo!“ nadaljeval je naglo agent v nadi, da je Pisanec že na pol pridobljen.

„Morda bi pa dal sam“, pristavil je Janko porogljivo, hoteč nasprotnika pred Zinko pošteno osmešiti. „Slišal sem, da je prišel nekoč mož vaše vrste k bankirju in rekel: ‚Gospod, vaši milijoni so tudi naši. Razdelimo jih; jaz hočem takoj svoj del — ne morem čakati!‘ — ‚Pač lahko, če se vam tako mudi‘, odgovori milijonar povse mirno. ‚Štirideset milijonov imam, toliko milijonov nas je v državi, torej prijatelj, na-te tukaj-le goldinar — pa sva bot.‘“

Zinka se je prav srčno smejala.

„To je pripovedka, moj ljubi Pisanec!“ ga ustavi Gustel. „To se ne pravi premeniti red človeške družbe; zaradi tega bi milijonar še naprej nabiral dobičke in siromak bi se ne izkopal iz dolgov. To treba zaprečiti z umnimi naredbami.“

Janko je baš pogledal zvedavo, kakšne naredbe misli, ko se je zunaj ustavil voz, iz voza pa je stopil bogat tujec iz Trsta, za njim Pozornik. Po nalogi upnikov sta prišla pogledat in cenit Korenikovo posestvo. Tujec, ki je mislil kupiti vse skupaj, stopil je v hišo, pozdravil v tujem jeziku, pogledal Janka dvakrat, a Gustla vsaj petkrat.

„Torej, signor Giorgio, kaj bova pila?“

„Kar izvolite, gospod“, odvrnil je ta vljudno italijanski.

Ukazala sta si prinesti vina in začela pogovor.

Janko jih ni umel, pa je šel v kuhinjo, kjer je oče Korenika napravljaj skupni račun svojih dolgov, obrestij, tožnih troškov, vknjižb in zaostalih davkov. Ostrmel je ob velikanski vsoti; tudi drugi so ostrmeli, a še najbolj France, ki je mislil še trdneje kot oče, da mora ostati lepa gotovina.

Janko in Zinka sta stala nekoliko v stran od drugih.

„Ta-le menda res misli na-te“, pokaže on skrivaje nazaj v pivnico Gustla.

„Morda“, skomizgnila je z rameni in nadaljevala je mirno ter odločno: „a jaz bom mislila na-te, naj me ženejo tudi na konec sveta.“

Mati jo je pogledala sočutno, oče pa ni utegnul, zvil je papir in šel v sobo kazat tujcu — ostanke nekdanjega bogastva.

Po odhodu tujca in Pozornika je ostal Gustel z Zinko nekoliko časa sam in se primaknil bliže.

„Gospodična“, je rekel, „vi bodete še srečna v Braziliji. Vaša lepota, vaše — —.“

„Pri nas smo samo dekleta!“

„No, no! Če niste, pa bodete gospodična. Takšna dekleta ne smejo ostati na kmetih.“

Neverjetno ga je pogledala in se obrnila v stran, hoteča oditi.

„Čakaj, srček, čakaj!“ Stopil je za dekletom do vrat in ji zabranil odhod, a čuvši zunaj stopinje, se je umaknil.

Vstopil je Korenika in za njim Pisanec.

„Ali mislite vi zares braniti, da bi si bogatini ne nabirali bogastva? Ta-le Tržačan je bogat, a dobi še Korenikovo posestvo. S tem, da spravljate ljudi v Ameriko, godi se ravno nasprotno.“

Radovedno je pogledal Janko Gustla, kako se opraviči.

„Moj ljubi, to so izjeme, pa take, ki morajo odločilnim krogom jasno in prepričevalno kazati, da je kmetiški stan potreben preosnove in podpore. Sicer pa vi ne bodete prvi, vi na deželi ne bodete začeli izpremembe v človeški družbi; to storé meščanski delavci. Toda pripravljeno mora biti povsod. Vi nas morate slušati in umeti, pa bomo veliko bliže končni rešitvi delavca-trpina. Tudi delo je namreč kapital, je denar, a tega nimajo bogatini. Ti naj bi skrbeli za onemoglega, bolnega delavca, skrbeli za njegovo dušno in telesno srečo, vzgajali mu deco in puščali od prodanih izdelkov neki odstotek čistega dobička za razne, nenavadne potrebe.“

Te besede so jako ugajale Pisancu, zato ga je vprašal, ko se je vrnila Zinka z novo pijačo:

„Kako pa mislite pomagati kmetu s temi litanijami?“

„Znižati mu davke, zaprečiti vojske — koliko stanejo vojaki! — znižati previsoke plače in pokojnine, prepovedati židovske špekulacije pri prodaji poljedelskih surovin, odpraviti previsoke carine; zato bi pa obdačili velekapital, dobičkarstvo na borzi in v loteriji. Podpirali bi znatno kmetijske zavarovalnice in zadruge. To bi stanu dalo novo moč.“

„Ali imate v Ameriki že vse to?“

„Ne še —, pa bo kmalu.“

„Če ne bo prej pri nas; le pridno delujte, gospod!“

„Pri vas pride vsaka stvar prekasno.“

Niso se umeli. Z mrakom je Gustel zajahal kolo in odšel, za njim Pisanec, ki ni mogel vstrpeti, da sta bila Korenika in njegov sin tako dobre volje, ko so jima prodajali dom.

Težje kakor Korenika sta prodajala svojo zemljo Skončnik in Ščip; morala sta jo namreč prodajati sama. In zopet so pokupili kose njunih zemljišč taki, ki imajo vsak dan vsega v izobilju. Stranska vas je dobila nekaj novih vaščanov in s temi precěj drugačno lice. „Amerikanci“ so se čutili v njej že nekako — tuje. Opravili so sv. izpoved, plačali nekaj sv. maš, pozdravili domače duhovnike, učitelje, sorodnike in znance. Ženske so se jokale, moški so se držali kisló. Skončnik je rekel v šoli, kjer se mu je dotlej vzgajalo šestero otrok: „Sedaj — ko sem vse prodal — sedaj šele vidim, da nimam res nič kot otroke. Sedaj sem res — res siromak, če mi ne pomaga sam Bog...“ In debela solza se je možu utrnila po gubavem licu.

„Oče! otroci vam bodo pomagali!“ so ga tešili, pa je neverjetno pokimal. Ni bilo slovo lahko.

Korenikova Zinka je šla tisto jutro pred odhodom pozdravit tudi mater Pisanko. Z Jankom sta stavila na to slovo zadnjo rešilno nado, češ, morda bo kaj uspeha. Oče Korenika je že imel potni list tudi zanjo, vožnjo je plačal tudi kakor za druge in med vsemi je skrbel še najbolje zanjo, morda zato, ker je bila zadnje dni tako tiha in otožna. Imel je tudi on srce, dasi globoko, globoko... Mati je sočustvovala s hčerko in bi bila zadovoljna tudi, da uide. „Jaz sem že stara; mnogo več ne bom koristila na svetu. Če umrem tukaj ali tam za morjem, ne bo veliko škode, a ti tako mlada, tako cvetoča! — Naj bi Pisanka pomislila, kako je ona lovila moža!“

Tudi mati se je nadejala, da se hčerki zasmeye sreča vsaj zadnji hip. — Zinka je prišla k Pisanki.

Janko je vidno zamišljen nekaj iskal v družinski sobi in se delal, kakor da ne vidi, kdo je smuknil mimo okna v vežo.

„Mama, mama!“ je zaklical v kuhinjo, da bi se pomenili poleg njega, kakor je bilo dogovorjeno. Pisanka je baš krmila perjad in stopila s polnima rokama turščice na prag:

„Prav, da si me poklical; veš, ravno sedaj je stopila v vežo Korenikova Zinka; — pa veš, meni je ljubše, da ne vidim, kako je žalostna.“

„Mama, lepo prosim“, začel je Janko veselo, češ: dobro kaže!

„Naj bo, no, veš — z Bogom ji bom že rekla; saj je prav, da odhaja...“

V tem trenutku je bila Zinka že na vratih, Janko se je pa obrnil v stran in si na levi polovici grizel brke.

„Z Bogom, mama! Oh!...“ zaihtela je Zinka in se naslonila ženi na ramo; ta se je umaknila in ponudila deklici samo roko. Janko se je naslonil na materino postelj.

„Srečno potuj! Bog s teboj, Zinka; saj medve sva se malokdaj srečali v življenju, — dal Bog, da bi se v večnosti!“ Janko je nevoljno zahrkal in — zopet so trpele brke, one lepe brke... .

„Mama, oh! Tako rada sem vas imela!“

Zopet je bila Pisanki na jeziku ostra beseda, pa sinov pogled jo je oplašil.

„O, mamica, mamica, kako rada bi, pa ne ostanem — zakaj ne ostanem pri vas, o —“ Naprej ni mogla.

Sedaj se je zdelo Janku, da je pravi čas, ko bo treba poskusiti še zadnje sredstvo.

„Ali bine bili — lahko mi — trije — srečni? Mama, pomislite: midva z Zinko in vi — —.“

„Meni, hvala Bogu, še ni krivice, tebi je tudi ne bo, če me boš slušal, in Zinka pa — no, ona pojde z očetom v Ameriko; nama ni treba. A njej — Bog vedi, kako ji bo še dobro! — Z Bogom, Zinka! Srečno potuj! — Moram ven: ta kurja nadlega mi ne dá mirú.“

„Čakajte no, mati!“ vpil je Janko. Mati se je ustavila:

„Kaj bo še?“

„Toliko bo še, da vam povem, kdo bo naša prihodnja nevesta.“

„I, kdo bo? Mihčeva Franica, dokler bom mogla gibati s tem-le“, rekši mu je pokazala mazinec leve roke.

„Ta-le moja Zinka, pa nobena druga. Mati, le pomislite, vi ste bili tudi mladi —.“

„Pa so me prisilili, da sem prišla v hišo; nisem se nikomur ponujala.“

„Moj oče vas niso marali — pravijo — pa ste pobegnili iz same žalosti, a zato ste se smilili očetu, in iz usmiljenja — pravijo —.“

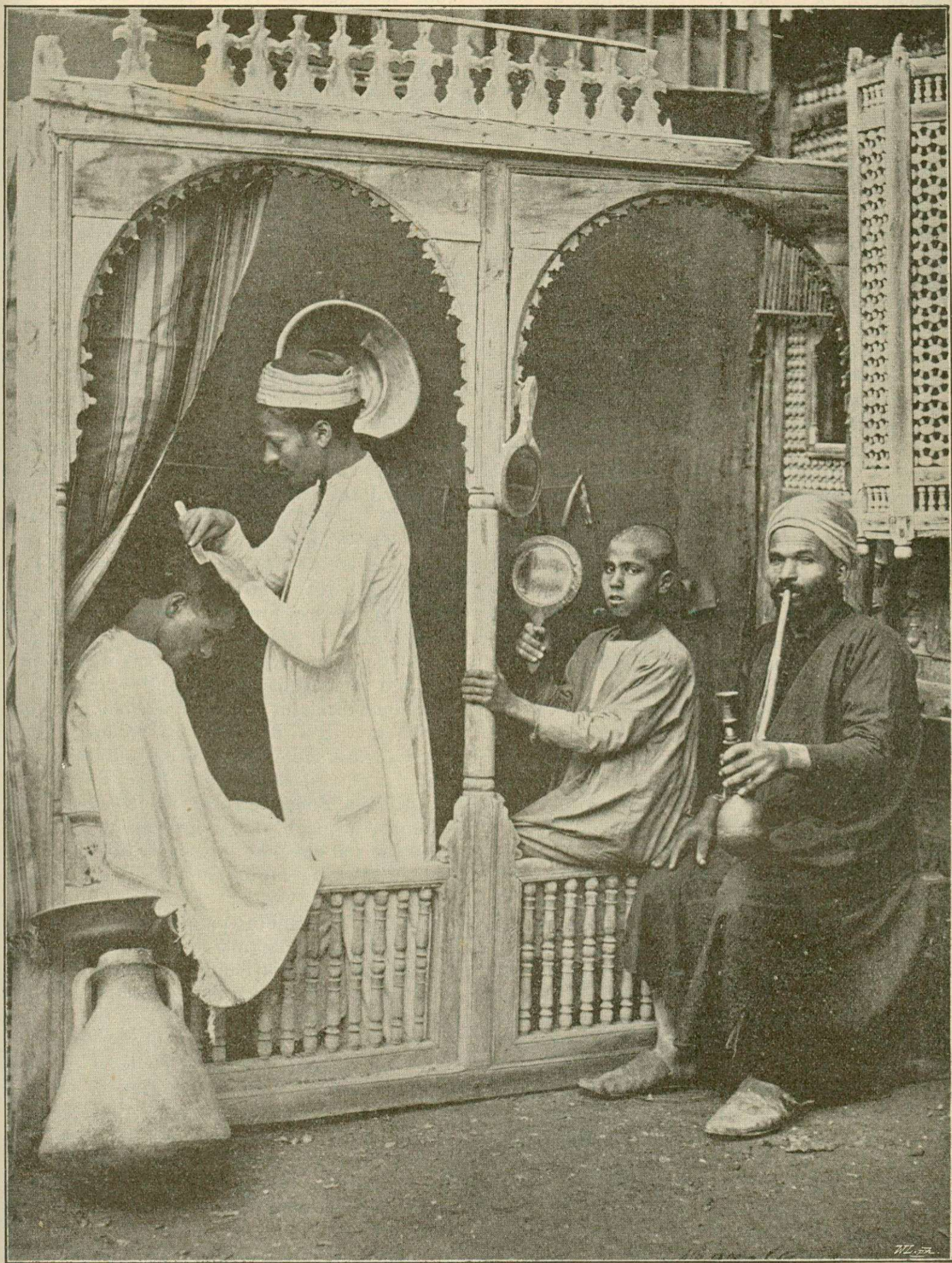
„Da, iz usmiljenja sem ga vzela, prav iz usmiljenja, tako je.“

„Da so vas oče vzeli — pravijo, vsi pravijo — —.“

„Seveda pravijo; pa ko bi ne bila marala zanj, bi ga ne bila vzela; ko bi pa on ne zame, bi ne hodil za mano, veš, tako povej tistemu, ki hoče stvar boljše vedeti kakor jaz, veš! — Ta vrag brskavi! Š-š-š-š!“ Kmalu je bila zunaj.

Janko in Zinka sta se spogledala kakor za padlo zaveso ponesrečena igralca.

„Sedaj sva ločena, Janko!“ dé ona z otožno-mirnim glasom.

V kahirski brivnici. (Prim, str. 529.)

„Nikoli!“ pristavi strastno Janko v svesti si odločilnega trenutka; — „moja mati ne bodo trobili sodnjemu dnevu in ti ne boš vedno mladoletna.“

„Dotlej boš že srečno oženjen s Franico!“

„Ne z drugo kakor s teboj, če me počakaš.“

„Kaj, v Ameriki?“

„Saj ni na koncu sveta!“

„Če ne vzameš Franice.“

Gotovo bi bila še dolgo sanjala o prihodnji sreči, da ni stopila k odprtemu oknu Pisanka, ki je na ves glas pitala perutnino na dvorišču.

„Janko, kaj si zabil, da je ječmen že naložen za mlatev na skednju: Udari, udari!“

Zinka je odšla, molče, potrta, uničena.

Tisto popoldne Janko vendar ni mlatil ječmena. Ko so odhajali „Amerikanci“, je prišla vsa vas skupaj; tudi Janko ni ostal doma, dasi ga je ustavljala mati.

Stiskali so jim roke, priporočali Bogu in angelu varihu; drugi so naročali, naj pišejo, kako se jim je godilo med vožnjo, kako so jih sprejeli „tam doli“; če so dobri sosede, dobra voda in dobro vino; nekateri so jih celo prosili, naj ne zabijo, ko bodo kaj pošiljali domov, priložiti pest kave in kak cekin.

„To je znamenje slabih časov“, govorili so ostali vaščani. „Kdo je slišal kaj takega v Strancih, kjer niso kupovali drugega kakor sol in milo, pa denarje so imeli in polne hleve živine.“

„Pa še huje bo na svetu“, modrovali so osiveli možaki; „sedaj se vse gosposki nosi, gosposki je in gosposki — dela. To je zlo! Dohodki se krčijo, a troški rastejo; mora vse, mora nazadovati.“

Bolj v ozadju je stala Spetičeva Nana z rokami navskriž in govorila:

„O, srečni, srečni ljudje! Ti gredó v sveto, v Kristusovo deželo, kjer so sveta mesta: Nazaret, Betlehem in svete štenge. O, srečni, srečni! Nana ne more, ne sme...“

Amerikanci so jo gledali neverjetno, češ: ako ne prav tje vsaj blizu pojdemo, če Bog dá.

„Z Bogom, z Bogom!“ so hripavo pozdravili izseljenci, ki so bili že več ali manj „okrogli“. Oče Korenika je otepal viržinko, sumljivo se gugal in gledal topo na desno in levo, kakor da ima silno breme na plečih —, pa solze so mu igrale v očeh. Tudi on je pokusil danes nekoliko več pijače, katero je plačal z novci prodanih ostankov nekdanje Korenikove slave. France je pogledal očeta, mater, sestro in zavriskal, da je odmevalo v deveto vas, zakaj glas ni šel samo skozi zidovje, marveč tudi skozi vsa ušesa; potegnil je klobuk na levo uho in udaril po konjih. Še so zaplapolale rute v zraku zadnji pozdrav, pa so solze zakrile vid odhajajočim

in ostalim Strancem, moškim, ženskim in otrokom. Izza ogla na koncu vasi je skočil na Korenikov voz tudi Janko Pisanec in spremil domačine na postajo Št. Peter. Mati, boječa se, da hoče nalašč pobegniti z Zinko, hitela je za vozom, kolikor so jo nosile stare noge. Z voza kričaje jo je moral potolažiti:

„Ne, ne, mama! Pridem nazaj iz Št. Petra, za nekaj let pa tudi Zinka iz — Amerike. Ne bojte se, mamica!“

Koreniki so bile malo všeč te besede, a vendar je molčal in si mislil: Imela sta se rada; pa mine leto, dve, ona pride v druge kraje, med druge ljudi, njemu vsilijo bogato nevesto, in vse bo pozabljeno.

Drrr — je ropotal voz in še hitreje njegove misli iz svetle sedanjosti v sivo prošlost. Francetov bič je žvižgal po konjskih hrbitiščih. Kmalu so bili „Amerikanci“ med silno množico na postaji. „Živela 'merka! — Živela Brazilija! Živeli ameriški Slovenci! — Z Bogom! Srečno! — Pišite kaj! Ne zabite nas! — Pozdravite mater! Pazite na otroke! — O, ko bi jaz vedel — —.“ Vzklikov brez konca in kraja, kakor da se poslavlja vse siromaštvo iz pivške doline za vse večne čase. In izseljenci? O, ti so se držali tako potrto in topo, kakor da res gredó po smrt v tujino.

Pozornik in Gustel sta bila vesela tako dobre kupčije. Gustel se je takoj pridružil Zinki in jo smehljaje — ščipnil v roko, da je nemilo zavrnila in se naslonila k Janku, rekoč:

„Bog te živi, dokler se ne vrnem.“

„Čez dve leti, oče Korenika, vas bova prosila“, je govoril Janko.

„Kje bo Zinka čez dve leti!“ se je čudil Korenika in neobčutno segel Janku v roko. Gustel je stal nekoliko v stran, zadovoljno iskal sledove brk pod nosom in poželjivo opazoval brhko deklico.

„Še jedno minuto, pa odrine vlak. V vozove!“ je velel Pozornik in zopet je bilo joka, poslavljanja, pozdravljanja, poljubov, naročil, solzá in bridkih tožb, kakor da se tu neha zlo in začne dobro.

„Onega-le se pa varuj, Zinka!“ ji je pošepnil Janko ter ji zadnjič pogledal v oko, stisnil ji roko, potem pa še dekcle k sebi — ni se mogel premagati.

„O, da bi umrla tako-le pri — te — bi“, pa brat jo je že vlekel za krilo in silil za seboj v voz. Onesveščena je omahnila med domače. Sprevodnik je zaloputnil vrata in Janko je ni videl več.

„Adijo, kranjska dežela!“ je vzdihnil Korenika; vlak je zastokal in prhnil, in izseljenci so se jeli bližati neznanim krajem, neznani usodi.

V.

Mihčeva Franica se je vèdla takoj po odhodu Korenikovih kakor srečna nevesta. Pisanka se je ž njo posvetovala o važnejših stvareh, Franica ji je pa rada pomagala, kjer je mogla. Mihec je zadovoljno stopal k sosedu in zopet domov, kar po bližnjici čez vrt; Janko se je otresal ljubeznivosti — neizbrane neveste. Danes ga je čakal na mizi ličen šopek cvetja, jutri „odpustki“ s semnja ali božje poti, naslednjo nedeljo dragocena ruta, zavoj dišečih smodk; neko jutro je dobil na mizi lepo belo srajco, skrbno in umetno vezeno ter odičeno na prsih z dvema rdečima — gorečima srcema . . .

Kakor druga, je tudi to darilo Mihčeve Franice Janko samo pogledal, a spravila je je mati.

Ko je odleglo silnejše delo, posedal je Mihec pri Pisanki cele večere, govoril o marsičem, a največ o svoji hčerki. Neredkoma se je tudi Franica pridružila vasujočemu očetu in tedaj je bila srečna, dasi je Janko obračal besedo tako in tako in govoril o vsem, samo o ženitvi ne.

Mihec in Pisanka sta o takih prilikah dosledno sukala razgovor tako, kakor da Janko upravlja že obe posestvi.

Ko sta pozno zvečer ostala sama, tedaj mu je mati obično govorila:

„Vidiš, ali ni bolje, da ti imetje raste, kakor da bi se z ženo brez dote zakopal v dolgove?“ Janko je molčal, a misli so mu uhajale čez morje v neznane kraje . . .

Če ga je zalezal Mihec kje na samem, pri delu ali na senožeti, prigovarjal mu je:

„Pozabi na Zinko; če nima že — Gustla ali koga drugega, — ga že dobi, prej ko bo dolgo. Ali pomni kdo, da je bil gospodar v Strancih — gospodar, krepak in čvrst, pa — brez gospodinje? Verjemi Janko, to se ne spodobi!“

Pisanec je stresel z bujnimi lasmi, potisnil klobuk nazaj in rekel:

„Potrpate, sosed! Ko pride čas, pride tudi to!“ Mihec je zapel dva, tri gumbe na telovniku in ga zavrnil:

„Kolikor časa vem, da se ženiš, vem tudi, da govoriš tako; torej, če me ne boš slušal in vedno samo govoril tako, pa ostaneš — naj ti mati danes, jutri — umre — samec, ki boš imel svojca kolikor — Bog brata.“

Mihec je zopet prepenjal telovnik in jopič, čakal, potrpel, a dosegel nič.

Janko se je vstrajno branil in vstrajno hodil na pošto k Fari vprašat po pismu iz Brazilije, — zaman.

Nekoč sta stala Mihec in Pisanka ob napajališču zvečer, ko je že goved odšla domov. Bilo

je južno vreme, in megla, tako gosta kakor egipčanska tèma, ulegla se je na Strance.

„Kaj deš sosed: menda iz najinih rečij ne bo kmalu zakona.“

„Počasi gre, počasi, a potrpi, gre gotovo; tako bo kakor hočem jaz, pa nič drugače — z lepa ali z grda. Ne boj se!“

Morda bi bila zastavna gospodinja še kaj povedala, kdaj bo, ali tam pred njima pet ali šest korakov se je stemnela temna megla še huje in iz megle se jima je bližala moška postava. Razšla sta se, zakaj neljubi prišlec je bil — Janko, prihajajoč s pošte od Fari, kakor obično, prazen. Prišedši na mesto, kjer sta stala, zahrkal je nevoljno, nekaj pomrmral polglasno —; morda je slišal . . .

„Živo pismo, živo pismo, Pisanec!“ ga je pozdravil neki dan pri Fari Štefan in hitel imenitno natezati brke, dobro vedé, da bo vprašal še kaj družega.

„Kako? Kaj? Kdo?“

„To je preveč vprašanj hkrati; prosim — le po vrsti!“

„Odgovorite vsaj jedno!“

„Naj bo, — ker ste vi; notri pri meni — pokazal mu je s palcem čez ramo — pije vrnivši se ‚Amerikanec‘ Žerjalov Pepe iz Landola; tisti, ki je šel pred sedmimi leti s Pozornikom v Ameriko.“

„Je bogat?“

„Pravi, da si je prihranil nekaj stotakov, pa je delal in stradal ves čas tako, kakor ni vsa leta doma. Sedaj se misli takoj lotiti dela, a drugače — pametno.“

„Morda je videl kaj naše Strance?“

„Samo slišal je o njih — pravi, zakaj daleč — da so od morja, obdelujejo kavo — grofom — ter jedó riž in fižol, pijó slabo vodo, obirajo nadležne mrčese, spé v velikih lesenih kolibah in — pasejo mrzlico. Zasluzek je — pravi — od števila grmov.“

„A, a, a! Tudi Korenika?“

„Seveda, pa rad; njegova žena ne, ker je — pravi, umrla na morju in so jo vrgli ribam.“

„A, a, a! Kaj pa sin in hči?“

Mož se je zamislil, nasmehnil in zopet imenitno potegnul obe ‚krili‘ brk:

„Hm, hm! Zinka, kaj ne, in France, ali kako so ga že klicali! Vem! Nič ni povedal — je lagal trgovec in si mislil: ‚Ako mu vse povem, Pepeta niti ne obišče; oba skupaj bi pa vendar — v sedanjih časih je vse dobro — izpraznila nekaj poličev.‘ Nevoljno se je Janko odpravil; Štefan je pa spoznal, da kaže sedaj gotova, očitna izguba. „Tukaj notri je — pri nas, pri meni — morda ve. Pojdite ga vprašat!“

Janko je stopil skozi prodajalnico v pivsko sobo, kjer je sedel pri peči ob praznem pol-

litru njemu popolnoma neznan človek. Revno oblečen, bled, zarastel, suh in tih se ni mnogo menil za redke goste. Pisanec je moral upravitil vanj, da sta se domenila. Pokazal mu je nekaj ameriškega drobiža, povedal več žalostnih doživljajev, o Korenikovih pa mu ni povedal nič več kot Štefan. Janko je še izrekel nado, da se morda kmalu vrnejo bogati, gospodski in srečni kakor Pozornik, ki baje misli zidati veliko in lepo hišo v Postojni.

„Kaj, Pozornik? — Ta je preveč zvit in prelen, da bi delal brazilijanskim grofom tlako in se pekel pobiraje kavo na solncu. Ono leto se je že v Genovi izgubil od nas, pozneje smo ga videli, ko je hodil z gospodo po mestu. On ima od vsacega izseljenca lepo nagrado in poleg tega tudi dovolj kosmato vest in menda tudi — če ne trje — vsaj železno srce. Zidal pa ne bo v Postojni, vsaj sedaj še ne, ker mu bolje vrže, odirati uboge izseljence pri izmenjavanju denarja v Vidmu in slednjič v Genovi. Pomaga mu pa nek Gustel — —“

„E, ga poznam, ga.“

„Tudi mene sta nagovarjala, naj potegnem ž njima in hvalim Ameriko, pa sem rekel: ‚V Ameriki ni za lenuhe, je veliko slabše kakor doma; pridni pa živi povsod in — kar je res, je res — marsikje drugod lažje kot pri nas doma.‘ — Pa sta se mi smejala in rekla, da je vsak človek neumen, če ne govori — za svoj dobiček. Jaz imam tako srce, da ne morem. A Gustel mu je obljubil, da pride kmalu zopet v naše kraje; sedaj bo namreč brezplačna vožnja.“

Prav zvesto je poslušal Janko, ko se je ‚Amerikancu‘ razvezal jezik; le novica o Gustlu ga je razveselila na pol: če se vrne, mu vsaj kaj pove o Zinki; morda je pa že njegova... Vedno huje ga je vznemirjala ta misel. Slednjič je poklical še drugi polič, nalil tudi Pepetu in vprašal nestrpno:

„Ali ste poznali Gustla že prej?“

„E, hej! Je bil z menoj v Braziliji in se celo udeležil vstaje, seveda s tisto stranko, ki je takšno najemščino dražje plačala.“

„Lep človek, ne?“ je nadaljeval Janko in glas se mu je tresel, kakor da se je že njega lotila brazilska mrzlica. „Je že o-že-e-njen!“ Pepe ga je pogledal sumljivo, se nasmehnil, da je Janku zatrepetal srce pod telovnikom, in dejal:

„Eh, ože-njen! — Kolikor ga jaz poznam, ni, in ne bo nikoli; katera bi ga neki vzela? Mogoče ciganka, pa še ne vem. — Ko je dovršil štiriindvajseto leto, je prišel po doto iz Amerike ter zabobnal štiriindvajsetsto goldinarjev v malo mesecih, potem je — ozdravel. Vrnil se je v Brazilijo, pa zopet nazaj — ne vem že kolikokrat. Lovi se od zaslužka do zaslužka, po največkrat je lačen, dasi umen in

prebrisan človek. Takšnemu ne diši resno, enakomerno zakonsko življenje.“

„Tako je, tako!“ je prav rad in nagloma pritrdil Janko in trčil s Pepetom, ga zahvalil dvakrat trikrat za novice in odšel; bilo je že mračno.

Nagibal se je h koncu že četrti mesec, in Pisanec je zaman pričakoval lista iz Brazilije.

Bližala se je zima, in marsikoga je tlačila skrb, kako preživi s pičlim pridelkom in še pičlejším zaslužkom mnogobrojno družino. Ljudje so zopet kakor po rešitelju povpraševali, kdaj pride iz Vidma Pozornikov Gustel, da jih brezplačno spravi čez morje.

Gustel se je mudil po drugih krajih na Slovenskem in nabiral „izvoljence za obljubljeni deželo“. Ker so pa nekateri nečakljivci kar naravnost pisali Pozorniku, usmilil se jih je le-ta ter jim poslal nabiralno polo in nekaj dni pozneje Gustla.

Ponosno je velel ustaviti prvo adventno nedeljo pred nekdanjo Korenikovo gostilno, stopil iz kočije in vprašal:

„Kje so tisti, ki bi bili radi najprej v Ameriki?“

„Vsi smo tisti, vsi tukaj, gospod“, zagrmelo je kakor v cerkvi pri litanijah. Pet ali šest možakov je namreč stalo pred gostilno; ti so o Gustlovem prihodu spoštljivo dregnili s palcem ob rob kožuhovke. Gustel jim je prijazno odzdravil in si pogladil še vedno neznatne brčice pod nosom.

„Živio Gustel! — Gospod Gustel, živio!“ so popravljali drugi, ko je stopil v pivsko sobo. Bil je še vse po starem, samo nekoliko tujih obrazov — novih Strancev je sedelo med gosti; pili so pa prav tako brezupno kakor o prvem odhodu. Tudi Gustlu so ponujali, meneč, da jih vsled tega rajši zapiše med „izvoljence“.

„Hvala lepa! danes ne pijem; imam še veliko opravila!“

Odložil je težki kožuh, slekel rokavice, pogledal na zlato uro, pogladil prav brezpotrebno stisnjeni trebušček in menda slučajno zadel ob zlato verižico, da je zablestel veliki medaljon po sobi in skoro oslepil pivce; kočijažu je ukazal pol litra, sam se je pa obrnil mehko in sočutno po ljudeh:

„Slabo vam je, kaj ne?“

„Slabo, gospod! — vsak dan slabše! Še nikoli niso toliko prodali za davke v naši vasi kot letos. Tako je!“

„Kaj hočete! Ali bo še slabše vsem tistim, ki si ne marajo pomagati! Verjemite, bogatin ima vse dobrote, ubožec vse nadloge in — davke.“

„Tako je, tako! Živio, gospod Gustel! Kaj počnejo naši ‚Amerikanci‘, ki so šli avgusta meseca čez morje?“

Agent ni vedel iz prva kaj odgovoriti, ker je zagledal med gosti tudi Pisanca, o katerem je vedel, da ni prijazen izseljevanju in pa — da ima resnično pismo iz Brazilije. Tega moram najprej ugnati — si je mislil, zakaj če ima v pismu vse risano po resnici, bodo ljudje prej verjeli pismu kot meni. — Nevoljno se je namuznil in rekel:

„No, Pisanec, prijatelj! Kako vam je že kaj?“ in segla sta si v roke: Janko mirno, skoro nemarno, Gustel pa burno in strastno.

„Vi ste dobili te dni nekaj iz Brazilije?“

„Nič dobrega, gospod.“

„Vam je pisala zaročenka?“

„Da, iz Rio de Janeiro; saj lahko preberem.“

„O, prosim!“ je vzkliknil Gustel in pomeril Pisanca neprijazno od nog do temnih kodrov na čelu. Nastala je tišina kakor v cerkvi, kadar se vsi odkašljajo. — — „Prej ti nisem mogla pisati; ko sem videla, kako so vrgli mrtvo mater v morje, sem nevarno zbolela. Naši so stopili na suho, mene so prenesli v bolnišnico, kjer sem preživela ali pretrpela šest tednov. Oče so mi pisali dvakrat, naj pridem za njimi, ko ozdravim, pa zdravniki so mi odsvetovali, češ: ako ti že tukaj ne ugaja podnebje, naj te tam kar izbrišejo. Rekli so, da me spravi mrzlica. — Zato sem ostala v mestu in dobila službo v odlični družini. Na mesec zaslužim veliko in radi me imajo; le škoda, da ne znam tujega jezika. V jednom letu si upam prislužiti toliko, da se vidimo v domovini. Bog mi ohrani in utrdi zdravje! — —“ Gustel je nevoljno zahrknil, ker mu že to ni bilo všeč, da si želi nazaj; slutil je pa, da pride še kaj sitnejšega. Velel je prinesiti liter vina; v tem času je Janko rad izpustil one vrste, kjer je trdila, da opravlja delo hišne postrežnice še v dveh drugih hišah, da bi čim prej več zaslužila. — Potem je pozdravila njegovo mater, nekaj sosed in tovarišic in naposled še njega, pa to je bilo pomazano s — solzami kakor tudi mnogi „z Bogom!“

Gustel je izkušal nepovoljni utisek pisma zmanjšati, in to se mu je večinoma tudi posrečilo. Hrupno je ponudil Pisanču stol in mu natočil pijače: „Pijte, prosim — ste se utrudili s čitanjem.“

„Hvala lepa!“

„No, vidite, možje, da ni res tako hudo, kakor so raztrabili!“ — Potem je poklical za ostale nekaj „štefanov“.

Začel se je nabor brez izjeme, brez pomisleka, in še vedno se je polnila soba. V dobri pol uri so bile mize polite z vinom in žganjem, zrak poln tobačnega dima, vsa soba pa polna krika, vika in vinskih duhov.

„Do Vidma plača vsakdo sam železnico“, kričal je Gustel, „naprej plačamo mi in pa

brazilska vlada. — Tako po ceni se še niste vozili, Stranci!“

„Dobro, hvala gospod!“ — In zopet so mu gugajoči se možje ponujali pijače. Ni se več izgovarjal, zakaj veliko opravilo je končal uspešno. Gustel je pil, pil in zabavljal vsemu; kar je v Evropi.

„Vi ne marate v Brazilijo, Pisanec?“

„Po kaj?“

„I, po — nevesto — — Šibka stvarca; če še ni zdrava — —“

Janko je pristavil na videz ravnodušno:

„Saj se vrne kmalu, upam.“

„Prav, prav, Bog daj srečo! Lahko noč!“

Gustel se je odpeljal. Pivci so se še nekoliko časa ob plačani pijači navduševali za novi svet, potem so sukali prazne kozarce v rokah, pa so jo potegnili drug za drugim, zadnji Janko. Prišedši domov, se je čudil, da ni še matere, a še bolj se je začudil, ko so mu povedali, da je že od popoldne pri Mihcu. „Ne kaj snujejo proti meni“, je govoril sam s seboj, pogledal goste zvezde na nebu, stisnil tesneje suknjo okolu sebe in rekel: „Tudi jaz jim zasnujem jedno, da bo za vselej.“

Dolgo ni zaspal, v mislih se je bavil z Zinko, ki v daljni deželi zanj boleha, zanj trpi. Zjutraj zgodaj je ponovil prejšnje trdne sklepe in prišedši od zôrne maše je stopil odločno k materi.

„Zinka mi je pisala, mama.“

„Saj sem vedela, da ne bo brez tega.“

„Pisala mi je, da v kratkem zasluži toliko, kolikor potrebuje za pot k nam.“

„K nam?“ Materi so se nastrčile obrvi.

„Ako ne dovolite, pojdem brez vas in vašega dovoljenja v Ameriko.“

„Po kaj?“

To nenadno vprašanje ga je spravilo za nekaj časa v zadrego.

„Bom delal za vsakdanji kruh, kakor moram tukaj.“

„S tem me hočeš siliti, da jo vzamem v hišo?“

„Nič siliti; jaz sem sam svoj gospodar.“

„Jaz pa gospodinja.“

„Pa gospodinjite in gospodarite še za-me; od danes naprej bom čakal z drugimi naznanila, kdaj odpotuje parnik iz Genove v Brazilijo. Tudi moj oče so šli za vami na Koroško — ste pravili — Tako je, mamica! Vse vemo...“

„To mi očitaš! Oh, oh! Sama ostanem, sama umrem — umrem kmalu same žalosti, da se je moj sin potepel za ničvredno žensko! O Bog, Bog, ti...“

Janko ni poslušal konca.

Pri Pisanču so imeli letos nemirne božične praznike. Mati je zdihovala, sin je ugovarjal

trdo, odločno in se jezil, da so preložili vožnjo Slovencev v Ameriko šele na konec svečana; najrajši bi bil šel kar sam. Najbolj čudno se mu je pa zdelo, zakaj se ga ogiblje Mihec, zakaj se obrača od njega Franica. Lišpa se in diči kakor še nikoli, in — gleda po drugih. Tega ni umel Pisančev Janko.

„Snubokov čaka, snubokov! Vidiš ga — kaj bo čakala — koga?“ govorila je neki dan Spe-tičeva Nana, katera je navadno prav uganila take skrivnosti; Janku pa ni bilo vseč takšno pojasnilo. Postal je nekoliko koncem hleva in se zamislil. Snuboki mu niso hoteli iz spomina, in zamahnil je s pestjo, kakor da namerja komu priložiti zaušnico, pa jo je sam sebi:

„Mari misliš, da bo zastran tebe Franica brez — brez — moža! Budalo!“

Drugi dan je spravila Nana odhajaje iz Pisančeve hiše lep dar pod predpasnik.

„Če ne še nikdar, Nana, sedaj si ga zaslužila“, jo jo pohvalila Pisanka in oči so se ji zasvetile.

„Torej prav res misliš, Janko, z drugimi prodanci v tujino?“ vprašala ga je neki dan mati.

„Gotovo, mama; morda še nikoli, a sedaj vam pokažem, da nisem več otrok. Vedno sem vas imel rad, spoštoval in slušal, ali Mihec in Franica sta vam popolnoma premenila glavo. — Ne morem — ne morem in nečem drugače, ker ne maram, da bi drugi ukazovali z nami in z menoj. Tako je! Mihec je —“

„Janko, tebi je prav narejeno; kesal se boš, še zelo kesal, veš, Janko — ker tebi je narejeno; saj te vidim, veš, narejeno, da moraš za njo.“

Sin je nekaj zamrmral in se obrnil strani. Po vasi so pa o dolgih zimskih večerih razpravljali — o razmerah v Braziliji in pa — kako je mogla Zinka njemu narediti, da mora za njo. Postarni Stranci so trdili, da je to še vedno mogoče, mlajši so se spogledovali in smejali. Novi izseljenci so se jeli poslavljati; o, to je bilo veselo, lahko slovo, kakor v obljubljeni deželo. Marsikdo je nehoté nadomeščal v svojem navdušenju za nepravo tujino — navadne pred-pustne šeme. Gostilničarja v Strancih sta bila tega vesela; vse je teklo za gotove novice, za izkupilo nekdanjih skromnih zemljišč, gospodarskih poslopij in orodja; pili so pa mnogo. Večino prodanih posestev so zopet pokupili bogati tujci; le nekaj malega so s silo in z večinoma izposojenim denarjem pridržali Stranci; med temi je največ dobil Mihec, za njim pa

Žerjalov Pepe. Ko so spravili zadnjega izseljenca srečno čez prag in z vinom namakali neljube spomine, začel je Mihec odpenjati gumbe pri jopiču:

„S prevažanjem sena v Trst smo upali obogateti — ostali so nam dolgovi; ‚Amerikancem‘ pa ostane od domov in dolgov — samo žalosten spomin. Kdor se vrne za nekaj let, spozna še vas — dasi težavno —, a nikakor ne več — gospodarjev. — Pomagaj Bog! Mi ne moremo, drugi nam nečejo . . . Kmet propada, propada . . .“

„Res je tako“, so mu pritrjevali starejši izseljenci, a mlajši so vprašali:

„Očka, kaj ste tako žalostnih besed? Vedno ste bili veseli!“

„Tako je: bil sem in bom vesel; ali sedaj, ko se moj rojstveni kraj tako naglo, tako lahko-miselno razdira, me zalivajo solze.“

Zapel je srečno najvišji gumb pod brado, plačal in odšel.

„Mož govori prav“, rekli so, gledaje za njim, „a kaj pomaga: za druge smo delali, za druge bi morali delati do smrti; vsakdo si je dolžan pomagati.“

Vrsta prepitih obrazov in vedno žejnih sprem-ljevalcev se je pomikala iz gostilne v gostilno, kjer so v vinu utapljali neljube spomine. Pisančev Janko ni hodil ž njimi. Tiste dni je dobil namreč iz Brazilije tako-le pismo: — — „Danes ti sporočam, kakor sem bolna in slabotna, samo vesele novice. Tvoja mati so se torej premislili, hvala Bogu. Včeraj sem dobila od njih pismo: ‚Pridi, pridi, Zinka!‘ Te besede so me ozdravile skoro popolnoma. Za vožnjo mi ni treba pošiljati; v nekoliko tednih prislužim še toliko, kar manjka. Pisala sem tudi očetu in upam, da ne bo zadržka, če bodo le moje prsi — —“ Bilo je pomazano. „S prvim parnikom, ki odide po Veliki noči, se vrnem k vam. Natančneje v zadnjem pismu s tujih tal. Terezinka Korenikova.“

Tega se ni nadejal. Prijel se je za glavo, zamotal prste v lase in gledal veselo, živahno, kakor človek, ki je po dolgoletni, mučni boleznini nenadoma dosegel krepko zdravje. Objel bi bil ves svet. Hitel je zahvalit mater. Odhajajoči Stranci so pozdravili sosede, pozdravili Janka in se čudili, da ne gre ž njimi, ko je bil vedno mož beseda. Janko se je zadovoljno smehljal, gladil obilne brke pod nosom in — umeval, zakaj se Mihec in Franica obračata od njega; snubokov pa vendar ni bilo.

(Konec.)

Vodovnik-Siegenfeld.

(Spisal dr. Anton Medved.)

Slučajno sem prišel leta 1895. v narodno šolo v prelepem Mozirju. V skromni, a kaj lično urejeni šolski knjižnici sem zagledal debel zvezek. Vzel sem ga v roke, radoveden, kaj-li je v njem. Na naslovnem listu sem čital v kamenopisu besede: „Gedichte des Carl Siegenfeld“ (Pesmi Karola Siegenfelda). Tega imena dotlej še nisem slišal. Bilo mi je povsem neznan. Z velikim zanimanjem sem odprl in prelistaval celi zvezek. Nemške pesmi so bile v njem. Bral sem prvo. Domovini je bila posvečena:

An die Heimat.

(Ostern 1857.)

Sei mir gegrüsst mit
Jubelschall,
Du schönes Steirerland!
Sei mir gegrüsst viel
tausendmal,
Mein theures Vaterland!
Und du, mein Jugend-
paradies,
Du reizend Sanngbiet,
Du sei vor allem mir
gegrüsst,
Dir, Heimat! tönt mein
Lied! . . .

To je pesnik! Ko sem prebral celo pesem, dejal sem s polnim prepričanjem: Res, čista poezija!

A našel sem še lepše pesmi. Takoj druga: „Svidenje“ mi je tako ugajala, da sem menil — nemškega klasika imam v rokah.

Da, to je pesnik! Iz vsake vrste veje pristen pesniški duh; plemenite misli in zdravi nazori se zrcalijo v divnih umotvorih.

Le jedni moji želji niso ustrezale: da niso bile slovenske! Kako lepše bi še donele v ljubljene materinščini! . . .

A kdo je bil ta pesnik? Zvedel sem, da je bil Slovenec, rodom Vodovnik, otrok preprostih slovenskih starišev. Bil je navdušen sin zelenih gorá, ki obdajajo kakor kraljevski venec zalo savinjsko dolino.

Takoj drugi dan sem se napotil s prijaznim g. nadučiteljem Fr. Praprotnikom tje gori v planine proti Šmihelu, kjer je Vodovniku tekla zibelka. Njegovo domovino sem hotel videti.

Od Šmihela na zahodno stran se razprostira po strmih, a zaradi krasnega razgleda slovečih hribih raztrošena občina sv. Radegunde. Tukaj v borni hišici števil. 38 je bil Vodovnik rojen dne 12. malega travna l. 1824. Še isti dan ga je v Šmihelu na ime Florijan, krstil belovodski župnijski upravitelj Ignacij Hudovernik. Kmalu po dečkovem rojstvu je oče prodal svoje posestvo pri sv. Radegundi ter

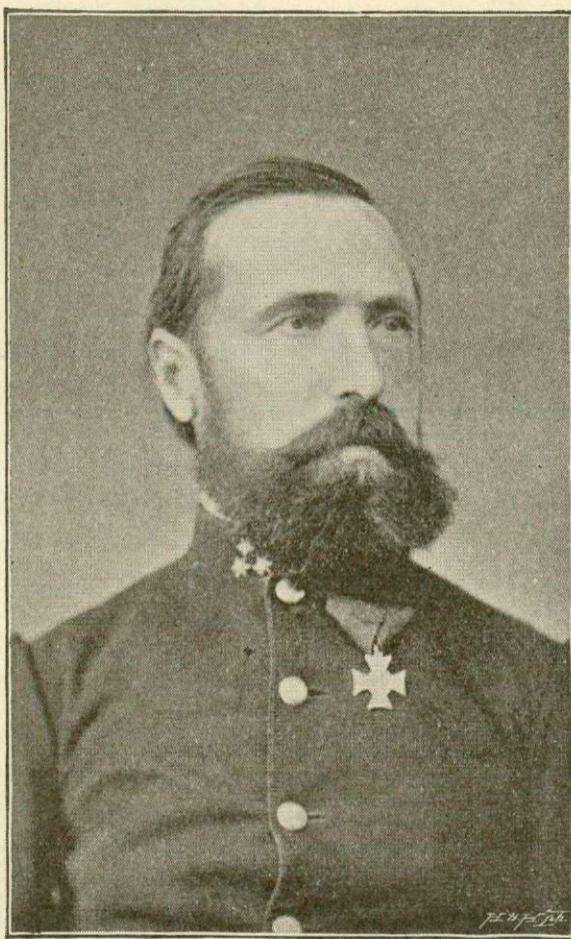
kupil malo kočico tik Libije, kamor se je s svojo družino preselil. Pri „Keburu“ se je imenoval novi dom. Imetja ni bilo. Oče je bil kolar; s svojim obrtom, s trdom svojih rok je preživil mnogobrojno družino. A zlata zadovoljnost, ki tudi uboštvo preminja v neprecenljivo bogastvo, vladala je v pošteni, krščanski hiši Vodovnikovi.

Tu so cvetla Florijanu vesela leta sladke mladosti. Kako lepa so bila, kažejo ganljive pesmi, s katerimi je pozneje proslavljal svojo mladost, dom, gore.

Mein Vaterhaus vergess'
ich nicht,
Ich nenn' es, bis mein
Auge bricht,
Mein Jugendparadies . . .
Mir schien das Häuschen,
arm und klein,
Ein prunkender Palast
zu sein —

Ich war ein Fürst darin!

Ker je deček kazal izredno nadarjenost, pri skrbel mu je oče primeren pouk; pošiljal ga je v Mozirje v šolo. Skoro dve uri daleč je moral brzonogi Florijan vsak dan od desetega do štirinajstega leta hiteti doli v Mozirje. A muka njegova ni bila zaman. V plačilo so ji bili odlični uspehi. Bil je ljubljenec vrlega učitelja Lanjšiča in zgovornega kapelana Jurija Regula. Mozirska šola še hrani „Častno knjigo“, v katero so bili zapisani zaradi lepega vedenja in izvrstnega napredka v verozakonu in v drugih predmetih najmarljivejši učenci. Takoj prvo leto je bil Vodovnik med njimi. L. 1834. so bili namreč ti-le vredni laskave odlike, da se njih imena za vselej blesté v častni knjigi:

Vodovnik-Siegenfeld.

Drev France, Janežič Martin, Hovar Eliza, Vodovnik Florijan, Pfeifer Ana, Usar Uršula. Tudi naslednja leta je bil Vodovnik vedno med odličnjaki. Kadar je prišla zaželena izkušnja, dosegel je odliko, katere ne bi bil za ves svet zamenjal. Knjigo, z zlatom obrezano, in zraven še velik srebrn denar s pisanimi trakovi pripet na čedno suknjico — to so bile lavorike, katere je z zmagovito zavestjo vesel nesel v svoj rojstveni kraj.

Mozirske šole ni mogel naš učenec nikdar pozabiti. Ko je bil že v visoki službi, spominjal se je je večkrat z največjim spoštovanjem in otroško ljubeznijo. Njej na čast je zapel pesmico (Das Schulhaus zu Prassberg), s kakoršno se pač v ožji domovini nobena ne more ponášati. On sam je priznaval, da se vse, kar je v svojem življenju dosegel, opira na pouk v Mozirski šoli. Tam je bil izvor njegove sreče in slave.

Po dovršeni ljudski šoli so ga dali dobrotniki l. 1838. v Celje v gimnazijo. Uspehi so bili jednaki, bil je vedno vzgleden učenec. O počitnicah je bival večinoma v šmihelskih gorah, kjer je s polnim srcem užival krasoto svoje domovine. V tistem času se je seznanil z župnikom v Rečici, Josipom Lipoldom. Za Vodovnika je bil novi znanec in radodarni dobrotnik velevažnega pomena. Lipold je bil namreč nadarjen narodni pevec in pesnik, poljuden, slavno znan daleč okrog. V šolah in v cerkvah, pri žalostnih in veselih dogodkih so se pele njegove mnogobrojne pesmi. Sam je bil ob enem plodovit skladatelj, a znal je tudi zapeti, da je s svojim krepkim in milim glasom očaral poslušalce. Njegovo omizje je bilo vedno polno; nenavadna gostoljubnost je vedno kraljevala v prijaznem župnišču. Posebno o počitnicah ni bilo dneva brez veselih gostov. Dijaki so bili Lipoldu najljubši, v njih je budil navdušenje za vzvišene vzore. Tudi Vodovnik je bil med njimi. V njem je Lipold prvi zasledil pesniško žilo, on je v njem vnel ogenj prave poezije. Z Lipoldom je nadarjeni dijak šmihelski zložil in prepeval prve pesmi. Pa bil mu je tudi hvaležen za to; na njegovem grobu je zapel žalostinko, ki bo za vselej hranila spomin na slovečega rečičkega župnika.

Po dovršeni gimnaziji je šel Vodovnik v Gradec, kjer se je posvetil modroslovju. Želel je postati gimnazijski profesor. Za ta poklic se je pripravljajl z vso vnemo in zanj vrlo izobrazil svoje duševne moči.

Toda ni ga dosegel; božja previdnost ga je privela nenadoma na nova pota. Ko je bil drugoletnik v modroslovju, izbruhnala je prekucija l. 1848.

Vodovniku se je studilo rogoviljenje upornikov. Bil je vrl državlján, zvest podanik svojega

cesarja. Radi tega se je odločil, z mečem v roki boriti se za avstrijsko državo, za obstoj habsburške vlade. Postal je vojak. Drugi dijaki so pristopili k upornikom, a on je vstopil v avstrijsko vojno.

A s težko vestjo je stopil v novi stan. Mati mu je namreč vedno branila, naj ne bo vojak. „Vse drugo, le vojak nikari ne!“ mu je večkrat dejala, ko je bil še v Celju dijak. A sedaj je prostovoljno oblekel cesarsko suknjo, iz lastnega nagiba si je opasal meč. Kaj poreče mati? Da je ne bi žalil, ni ji nič povedal o svojem namenu. Za mater je poslej tako rekoč umrl. Devet let ni dal glasú od sebe. Mati je že menila, da je umrl, kakor stotero drugih dijakov. Molila je zanj, a sorodniki so ga že pozabili.

Med tem pa je zbiral Vodovnik vence junastva in poguma kot hraber vojščak. Od najnižje stopinje, kjer je začel, povspeval se je vedno više, l. 1854. je postal častnik v 31. pehotnem polku. Sedaj pa ni mogel več molčati; zopet se je oglasil materi, katero je vedno ljubil. Srce mu je hrepenelo: domov, domov, zopet v naročje svoje matere! O veliki noči leta 1857. je prišel po tako dolgem prestanku zopet v domovino. Obiskal je Mozirje, kjer pa mladega častnika nikdo ni poznal. Potem je hitel v planine, kjer je zapuščena bivala mila mati, osivela vdova, potrta zaradi tolikih izgub. Kako je bilo svidenje, to je Vodovnik mojstersko popisal v prekrasni pesmi „Wiedersehen“ (Svidenje), ki je morebiti med vsemi njegovimi pesmimi najbolj nežna, najlepša.

Kot častnik je Vodovnik služboval začetkoma v Zagrebu, kjer se je v prijateljskih krogih temeljito poučil o odnošajih bratskega naroda.

L. 1859. je bil poklican v vojsko na Laško, kjer se je pa tako odlikoval, da je postal že med vojsko nadporočnik in kmalu pozneje stotnik. Vrnivši se v domovino je bival več let v Gradcu, kjer se je oženil z Julijo pl. Laukhard. Zaradi bolehnosti je stopil leta 1871. v pokoj, toda ko se mu je zdravje zboljšalo, sprejel je službo vojaškega oskrbnika v polku tirolskih lovcev v Inomostu. Leta 1883. se je vrnil zopet — in slednjič — v domovino. V Gradcu je nevarno zbolel. Dne 21. svečana l. 1884. udan v božjo voljo in pobožen, kakor je vedno bil v življenju, zatisnil svoje oči k večnemu počitku. Na pokopališču Sv. Petra v Gradcu počivajo njegovi zemeljski ostanki.

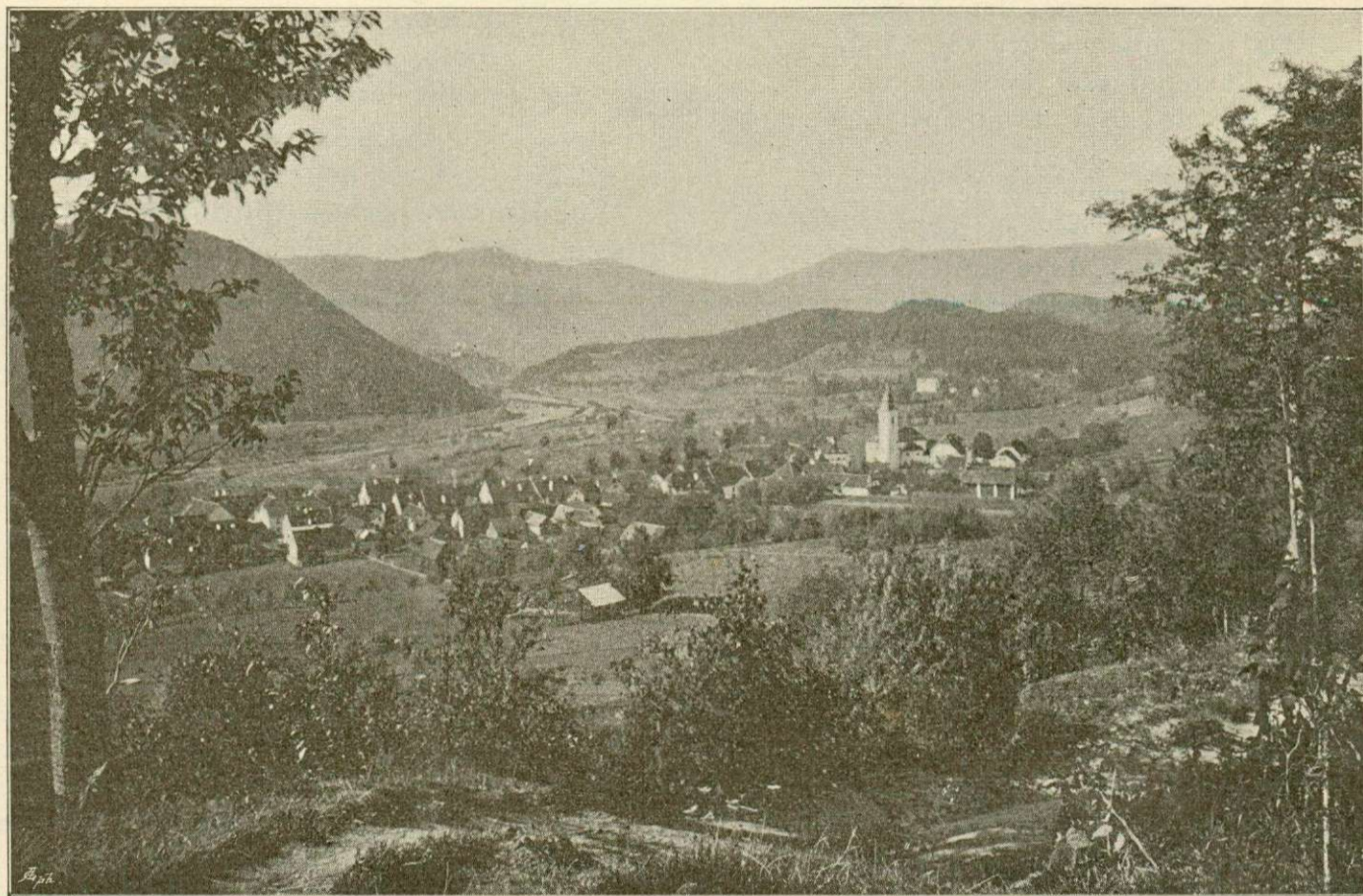
Vodovnik je bil jako nadarjen pesnik. Ko bi si bil izvolil drug poklic, dosegel bi bil brezdvomno pesniško slavo. Vojaku je to silno težavno zaradi nemirnega, razburjenega življenja; saj so že modri Rimljani dejali: „Inter arma silent musae“ (med orožjem muze molčijo). Pesnikoval je že v dijaških letih v Celju

in pozneje v Gradcu kot modroslovec posebno marljivo. Rabil je skoraj izključno nemški jezik. Zakaj? Pač lahko umljivo. Slovenščine ni toliko umel, da bi bil v njej izlival svoje občutke in misli v blagglasne pesmi. Na gimnaziji se takrat za slovenščino nikdo ni brigal, ubogi slovenski dijaki so bili v materinem jeziku popolnoma zapuščeni; še to, kar so od doma znali, še to so kaj lahko pozabili. Ali se je torej čuditi, da je Vodovnik v nemščini pesnikoval, on, ki ni med rodnim ljudstvom nikdar služboval?

Svojih pesmij ni objavljaj. Pesništvo mu je bilo le tajna zabava. Niti v najožjih krogih nje-

govih znancev ga niso poznali, ker se je vedno skrival za imenom, katero si je že kot modroslovec bil pridelal: Karol Siegenfeld. Pozneje mu je državna namestnija v Gradcu celó uradno pripoznala to ime z odlokom dné 21. vinotoka leta 1879.

Šele v zadnjih letih svojega življenja je izdal trinajst pesmij, kakor je bilo že omenjeno, v kamnopisu in jih je razdelil med najboljše svoje prijatelje. Nekaj izvodov je poslal tudi v Mozirje, katerega nikoli ni mogel pozabiti. Ko sem jaz v časniku objavil one pesmi, opozoril me je stotnik Beckh-Wittmannstetter, ki je bil mnogo let njegov posebni prijatelj, da imajo

Mozirje v Savinjski dolini (M. Helff.)

v Gradcu še več Vodovnikovih pesmij. In res, posrečilo se mi je nekatere dobiti. Pesnikov svak, general Angelo Bozzi, dobil je nekaj dnij pred smrtjo Vodovnikovo od njega več pol in zraven še celo knjigo, lepo vezano, lastnoročno pisano, v kateri je 125 pesmij. Iz nje sem jih petindvajset posnel; druge so zasebnega značaja, radi tega za javnost nepripravne. Največ Vodovnikovih pesniških in prozaičnih spisov pa je imela bar. Marenzi v Mariboru, katere mož je bil pri polku tovariš Vodovnikov. A žal: ona je po smrti svojega moža sežgala vse listine, ki so bile v kakoršni koli dotiki z njim. Med njimi je bilo, kakor mi je sama zatrjevala, tudi mnogo Vodovnikovih del, celo dve

gledališki igri. Kdo vé, koliko lepih umotvorov je bilo takrat pokončanih!

V vsej pesnikovi zapuščini sem vestno in z največjo skrbjo iskal slovenskih spominikov. Dolgo je bil zaman ves trud. Vendar slednjič sem našel nezatno trohico, dve pesmici v prav preprosti obliki. Neki prijatelj J. K. (kdo bi to bil, nisem mogel pozvedeti) si je postavil novo hišo; ko so jo blagoslovili, mu je Vodovnik posvetil te-le kitice:

O blagor mu, ki v hiši svoji
V radosti vživa srečne dni,
In zraven še otrok in žena
Se družbe ljube veselí.

Daj mili Bog, da Tvoja hiša
Bo hiša takih srečnih dni,
Da radost, ki jo zdaj preveva
Nikoli nje ne zapusti!

Naj vlada mir in milost božja
Kot zvesti gost pod streho to,
Da hiša Tvoja vzgled presvitli
Sosednim drugim hišam bo!

Jednako preprosta je druga, posvečena nekemu J. G. (bojda vojaškemu tovarišu Jakobu Gorniku). Vodovnik jo je zapisal v album svojemu prijatelju, ko se je vrnil iz laške vojske. Glasi se:

Že mnogo, mnogo let je preč,
Da tebe nisem videl več,
Kako mi zdaj srcé kipí,
Ko gledam v Tvoje spet oči!

Pač dober nama bil je Bog,
Ker rešil naj je vseh nadlog.
Saj zdrav si Ti in zdrav sem jaz,
Cvetoč še nama je obraz.

Kedaj mi boš razložil Ti,
Kar v času tem doživel si;
Kako ljubezen je za dom
Te gnala v vojske bojni grom?

A jaz, cesarju srčno vdan
Na južno potoval sem stran,
V vojaških rokah ostri meč
In v žilah hrabro kri nosèč.

Veliko videl sem dežel,
Bil tužen sem in bil vesel,
Sem vojske gledal strah, gorjé
In v zmagi sem pojil srcé.

Povsod je dobro in lepó,
Najboljše biti pa s Tabó —
Ljubezen bratovska sladí
Nam srečne in nesrečne dni.

Da je Vodovnik zložil še več drugih slovenskih pesnij, ne dvomim. Morebiti so že uničene, ker je njegova zapuščina prišla v roke tujim ljudem, ki jih niso umeli, mogoče pa tudi, da jih srečna roka še kdaj najde.

Nemške pesni sem zbral in sem jih v posebni knjižici izdal, okrašeni s pesnikovo podobo.

Iž njih naj svet spozna, da je Slovenec s svojimi duševnimi močmi sposoben in zmožen, celo pesnikovati v tujem jeziku.

V zbor učenih, vedi slava,
Stopi moder, bistra glava,
Vse jezike sveta zna.
Taka glava korenine
Je slovenski oratar!

Vodovnikove pesni so toli dovršene, nekatere klasično-lepe, da jih Slovenci s ponosom smemo podati sosodnjemu narodu. V Vodovniku se izpolnjujejo besede našega pesnika:

Dlan doma mu ne odreče,
Gre na tuje, dobro steče;
Vidši tujče krasne čine
Se zavzame iz daljine.
Vse ga slavi, vsi so vneti,
Zvezda se na prsih sveti,
Cesar clo ga čisla sam.

Tudi zadnje besede so se doslovno izpolnile, ko ga je cesar odlikoval z visokim redom.

Savinjski dolini pa naj bodo njegove pesmi v častno zavest, da je iž nje prošel vrl, dragi domovini, sveti veri in narodu s celim srcem iskreno udan sin, ki je v navdušenih pesmih proslavljal njeno lepoto in krasoto.

Zmota in kès.

Pred leti na gradu igral je cigan
Na harfo očetu in hčérama dvema.
Pred sivim očetom in hčerjo zdaj jedno
Ciganka pevaje to harfo objema.

Mladosten bil oni je godec in lep,
Ovevali črni so kodri mu glavo;
Na harfi je slônél, ljubezen opeval
In gledal je mило takó in sanjavo.

A pevki ugasnil je ogenj v očeh,
Njé lice lepote le nosi sledove.
Iz prsij ji žalostna pesem izvira:
O zmoti, prevari ljubézenski slôve.

In harfo raztrupi, ko pesem konča,
In vrže na tlà se in jadro zajoka:
„Odpusti mi oče, odpusti mi sestra,
Sprejmita skesanega k sebi otrôka!“

Anton Medved.

Na tuji zemlji.

XVI.

Vrhnik a moja, pozdrav moj sprejmi iz tuje dežele,
 S silno, nevdržno močjó k tebi me vleče spomin!
 Mati si moja ti pač, ti zibel si mojo gugála,
 Kdo bi prišteval mi v greh, da te srcé poželí?
 Kdo bi me krivo umèl, če tolikrat gledam ti v duhu
 V zôrni, sprelepi obraz, ki mi je vtisnen v srcé? . . .
 Vrhnika moja, dovolj že let je omáhnilo v večnost,
 Tujih odkâr je gorâ zástor te mêní zakril;
 Vènder, ko v duhu te zrem, takó se mi živo dozdeva,
 Kot da pri tebi sem spet, kot da sem zopet domá.
 Bistri Ljubljánični vir, ki v divnem Močilniškem kotu
 Zlatega solnca želján tretjič na dan koprní;
 Pôtok na vási srebrn, ki po njem smo gazíli otroci,
 Kadar vodé ni zaprl v šúmi strahôtni nam ‚zmaj‘;
 Vaški mostiček in mlin s ponájveč pokojnim kolesom —
 Vsè še kot nékoč, zvestó v duhu pred máno je vsè.
 Sveta Trojica raz holm prizrčno takó me pozdravlja,
 Kakor da zopet otrôk z babico k nji sem prispèl;
 V dolu prijaznem pod njo smehljá se mi hiša med drevjem,
 Slámnat pokriva jo krov — ni me povedati sram —,
 Slámnat pokriva jo krov, a ljubša je mojemu srcu
 Mimo paláč in gradóv, ki sem po svetu jih zrl —
 Rojstvena hiša, ljubó naj senči te sveta Trojica,
 Sreča in blágor in mir s tábo naj bodo vsekdar! — —
 S holma od cerkve pogléd nad ljubljénim plava mi trgom,
 Hiša do hiše, in dom sléharni znanec je moj.
 Svetega Pavla zvonik Hribljánom ponosno možúje,
 V mraku večernem nebá križ se dotiče njegov.
 Čuj, ne oglašá li zvon iz tèmne se líne njegove,
 Zvon, ki v devetih faráh njemu enacega ni?
 Kolikrat, kolikrat glas njegov mi brní na ušesa
 Zjutraj, ko vstaja nam dan, zvéčer, ko vlega se spát! . . .
 Čudna ljubezen zares — do rôdnega doma ljubezen,
 Križem svetá se podaj, v prsih jo nosiš s seboj!
 Vrhnika moja, dovolj že let je omáhnilo v večnost,
 Tujih, odkâr je gorâ zástor te mêní zakril;
 Mnogo na licu je čas potezo mi pač izpreménil,
 Čut predrugačil se mnog v srcu je mojem, to vem;
 Eden pa še mi gorí, kot nékoč je gôrel mi v duši:
 Sládki ljubezenski čut záte, moj rôjstveni kraj!

M. O.

Biserji.¹⁾

5.
 Jedó iz jedne sklede,
 Pa vsak drugač se vede.

7.
 Katera najbolj joče vdova
 Prav rada omoži se znova.

6.
 Če ženiš se, za svét vprašuj,
 A drugim v zakon ne svetuj!

8.
 Ob žetvi vselej se ne smeje,
 Kedor smeje pšenico seje.

Anton Hribar.

¹⁾ Prim. „Dom in svet“ 1896, str. 245.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

Tedaj, ko so Izraelci robotovali Egipčanom, dežela Faraonov ni bila, kakor se v obče misli, zaprta s kitajskim zidom, temveč v živahni zvezi z azijskimi deželami. Bogati in naobraženi Egipet je od nekdanj mikal Azijce, posebno pa pastirje Semite. Izraelci niso bili ne prvi ne zadnji, ki so se naselili v Egiptu, išoč si ondi živeža in blagostanja. Posebno na vshodni strani Delte je kar mrgolelo semitskih naselencev. Faraoni so se tem potom seznanili s Semiti, njih vero in običaji. K temu so pripomogle tudi trgovinske in politične razmere, zavladavše med Egiptom in sprednjo Azijo. Mezopotamski dvori, hrepeneči po zlatu in protekciji cvetočega Egipta, so jeli dajati svoje hčere Faraonom v zakon, ti pa so jim svoje pošiljali v zameno — že iz politike, da ne rečem iz prijateljstva in ljubezni, katere ne pozna brezsrčna diplomacija. Že véliki Tutmes III. (okoli 1500 pr. Kr.), ki je v večkratnih bitkah premagal kneze Palestine in Sirije, Azijate ob Evfratu in azijske beduvine v Mezopotamiji, bil je zmagán od neke sirske princeze, katero si je izvolil za svojo tovarišico. Tutmes IV., njegov naslednik, je imel jedno, njegov sin Amenhotep (Amenofis) III. celó dve princesi iz Mezopotamije (Mitâni) za ženi. Ta je imel poleg teh še neko ženo iz babilonske kraljevske rodbine. Prva žena taistega kralja Amenhotepa III. z imenom Tii je menda bila tudi tujka, in sicer ali Libijanka, kakor domnevata Wiedemann ¹⁾ in Ed. Meyer ²⁾, ali pa Mezopotamka, kakor trdijo za Hincksom Mariette, Brugsch ³⁾, Lauth in drugi, opiraje se sosebno na to, da se Tii nahaja kot ime mezopotamskih princes v Tell-Amarnskih spominikih. G. Maspero pa se trudi od l. 1877. sém dokazati, da je bila kraljica Tii rodóm Egipčanka, rojena blizo Helijopola. ⁴⁾ Toda čemu toliko prepira in pisarjenja o tej kraljici? — vpraša nepotrpežljivi čitatelj. Odgovor na to vprašanje je kratek in lahek: Ako bi se dognalo, katerega rodú je bila kraljica Tii, mati Amenhotepa IV., znali bi rešiti zagonetko, zakaj da je ta Faraon hotel uvesti v Egipet novo vero.

¹⁾ A. Wiedemann, *Aegyptische Geschichte*, Gotha 1884, str. 393—394.

²⁾ Ed. Meyer, *Geschichte des alten Aegypten* str. 260.

³⁾ Heinrich Brugsch, *Gesch. Aegyptens*, Leipzig, 1877.

⁴⁾ G. Maspero, *Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique*, Paris 1897, Tom. II. p. 315.

Kakor nam pisani in slikani spominiki egipčanski pričajo, je Amenhotep IV., zasedši prestol okoli l. 1460. pr. Kr., dal slovo stari narodni veri v boga Amona in njegovih sobogov ter izkušal na vse pretege uvesti vero v jednega solnčnega boga Atena. Nekateri istovetijo Atena s hebrejskim Adonajem ali s feneškim Adonisom ter pripisujejo Amenhotepovo reformo gledé na egipčansko bogoslužje sirskega vplivu. Drugi menijo celó, da je hotel Amenhotep IV. odpraviti egipčansko ostudno mnogoboštvo ter mesto njega uvesti monoteizem, vero v pravega Boga, katerega je spoznal pri tedaj v Egiptu bivajočih Izraelcih. Tretji, n. pr. G. Maspero in Wiedemann, trdita, da Aten ni nič drugega kakor egipčanski solnčni bog, ki se je častil v Helijopolu (mestu solnca). Da bi se Faraon sredi mnogoboštva vzdignil do vere v jedinega, nadnaravnega Boga, ne moremo verjeti in to tem manj, ker je Amenhotep častil poleg tega še druge egipčanske bogove. ¹⁾

Najverjetnejše je, da so na Amenhotepa IV. vplivali njegova mati Tii, ki je bila gotovo tujega rodú, kakor kaže njen portret, in pa njegova soproga Nofrititi, bajè rodóm Sirka. In četudi ta ni bila Semitinja, gotovo je bila druga njegova žena, katero Tell-Amarnski spominiki imenujejo „Tatum-Khipa, hči mezopotamskega kralja Tušratte“.

Potemtakem bi bile ženske pregovorile Amenhotepa, častiti njihovega boga, kakor se je to pozneje zgodilo Salomonu.

Naj si bo stvar kakorkoli, Amenhotep je izkušal na vse načine pridobiti zmago svojemu solnčnemu bogu na egipčanskem Olimpu. Stari narodni bog Amon, češčen v stovratnih Tebah, moral se je umakniti ne le iz templjev, ampak tudi iz napisov in celó iz lastnih imen kraljevske rodbine. Amenhotep IV. sam se je prekrstil svojemu bogu v čast v *K u - e n - A t e n* t. j. sijaj solnčne oble. Ker se je narodno svečeništvo tej reformi protivilo, zapustil je kralj svojo prestolnico v Tebah ter si zgradil popolnoma novo, „Kuituten“, na mestu današnje vasice Tell el-Amarna. Tu si je sezidal palačo zase in tempel svojemu bogu. Ne daleč od tod se je dal v skalnati grobnici pokopati, ko je vladal okoli osemnajst let. Tej novi prestolnici seveda ni smel manjkati arhiv, v katerega je zbiral tudi klinopisma, pisana mu od azijskih vladarjev.

¹⁾ G. K. Maspero, ravno tam str. 322. A ti bogovi Ra, Horus, Harmakhis so le različne oblike istega solnčnega boga Atena.

Ali krivoverski Faraon ni mogel prodreti s svojo novo vero. Njegovi nasledniki so se zopet oklenili narodnega boga Amona ter vladali nadalje v Tebah. Egipčani so se ogibali stolnice Tell-el-Amarna kot „nečistega“ mesta, da je naposled ostalo pozabljeno do našega časa. A to je bilo k naši veliki sreči, ker se je Kuenatenov arhiv ohranil nedotaknjen z vsemi svojimi pismi. Ti klinopisni spominiki niso zanimivi samo zato, ker dokazujejo nečuden vpliv klinastega pisma in asirsko-babilonskega jezika doli do srednjega Egipta, ampak tudi zato, ker osvetlujejo ono suho dobo azijske in palestinske zgodovine, ko so Izraelci bivali v egiptovski sužnosti t. j. od 16. do 15. stoletja pred Kristusom.

Tell-Amarnska pisma so adresovana Faraonoma Amenhotepu (Amenofisu) III. in IV.; nekatera teh so pisali vladarji Asirije in Babilonije ter dežele Niharina (Mezopotamije), ki v sv. pismu sluje Aram-Naharaim, nekatera pa egiptovski namestniki in vazali v Feniciji in Palestini.

Njih vsebina je precèj prozaična: večinoma se suče le o medsebojnih ženitbah in dotah, o prosjačenju za darove, o zagotavljanju prijateljstva ter so v obče tako najivna in bore prosjaška, da se je smejati. Za vzgled naj sledi začetek pisma, katero je pisal Burnaburijaš, kralj babilonski, Faraonu Amenhotepu IV.

„Nipkhurririji ¹⁾, kralju Egipta, govori Buraburijaš, kralj Kardunijaša (v Babiloniji), tvoj brat, tako-le: Meni gre dobro, naj se zares dobro godi tebi in naj gre res dobro tvojemu gospodarstvu, tvojim ženam, tvojim velikašem, tvojim konjem in tvojim — vozovom!“

Kakor rečeno, niso bile ravno redke ženitbe med azijskimi in egiptčanskim dvorom. Kraljčina Tâtum-Khipa, hči Tušratte, kralja mezopotamskega, ki je bila najprej namenjena za ženo Amenhotepu III. in ki se je po njegovi smrti omožila z njegovim sinom Amenhotepom IV., je prinesla na egiptovski dvor bogato doto. Ta zaklad je obsegal nebroj posod in orodja, pohištva in druge stvari iz zlata in dragih kamenčkov, iz srebra, bakra in železa, nadalje konje, pozlačen voz in prekrasna šarena oblačila.

Med tem, ko so azijski knezi pošiljali Faraonom žene, sužnje, konje in lepoticje, izkušali so dobiti od njih — zlata. Zakaj dežela zlata, svetopisemski Ofir, je ležala na bregovih vshodne Afrike blizo Bab el-Mandeba in je bila zato Egipčanom lahko pristopna. Sacra auri fames, pohlep po zlatu govori ves čas iz

prilizovalnih pisem, katera so azijski vladarji ob možitvi svojih hčerá pisali Faraonom. Najbolj se kažeta semitsko lizunstvo in nadležnost iz pisma poprej omenjenega kralja Tušratte. Ne da bi se le količkaj sramoval, prosjači svojega zeta Faraona neprenehoma za obilno palic zlata. Tušratte nazivlje Faraona „svojega brata“.

„Glej, zdaj pošiljam poslanca svojemu bratu, naj pomnoži moj brat prijateljstvo z menoj, kakor z mojim očetom. Glej, zlata želim od svojega brata in zlato, katero želim od svojega brata, sem že dvakrat poprosil; prvič za . . . in drugič za doto.“

Moj brat naj mi pošlje mnogo neobdelanega zlata in blagovoli moj brat poslati več zlata, kakor ga je poslal mojemu očetu. V deželi mojega brata je mnogo zlata kakor prahu. Bogovi naj dodelijo, da se vzmnoži zlato v deželi mojega brata kakor sedaj, in desetkrat več kakor sedaj! Naj zlato, katero želim, ne boli srca mojega brata; da bi zaradi mene ne obolelo srcé mojega brata! Moj brat naj mi pošlje prav izredno veliko neobdelanega zlatá in karkoli zahteva moj brat za svojo hišo (od mene), naj pošlje poslanca pónj; in jaz čem dati svojemu bratu dar, kakoršenkoli želi.

Ta dežela je dežela mojega brata, in ta hiša je hiša mojega brata.

Glej, poslal sem svojega poslanca Gilijo k svojemu bratu; naj ga moj brat ne zavrne. Odpusti ga kmalu, da odide. Če zvem (kaj) o daru svojega brata, bode me jako veselilo; vedno bom cenil dar svojega brata. Te besede, katere si drug drugemu pošiljava, naj odobrita bog Tešub (Ramman), moj gospod in Amon . . . in naj je tvorita kakor sedaj po svoji volji! Kakor se sedaj ljubiva, naj se ljubiva drug drugega vedno!“ ¹⁾

Podobno prosjaško pismo, kateremu ni treba komentara, je pisal babilonski kralj Eliš-Kullima-Sin Faraonu Amenhotepu III.:

„Kar se tiče Suharti, moje hčere, katero si želel za ženo, je (med tem) dorastla in godna za ženitev. Piši torej in prinesó ti jo. Prej, ko je moj oče poslal kakega poslanca k tebi, ga nisi pridržaval, marveč si mu dovolil vrniti se kmalu ter si pošiljal bogate darove za mojega očeta. Sedaj pa, ko sem ti poslal svojega poslanca, si ga pridržal šest let in si mi poslal za teh šest v dar le trideset min zlata, katero je kakor srebro (t. j. manj vredno).“ ²⁾

Prosjačenje darov je sploh na vshodu tako vkoreninjeno, da te prosijo za „bakšiš“ turški častniki in, kakor sem se v Kahiri, obiskujoč

¹⁾ Nipkhurririja ni nič drugega kakor babilonska transkripcija imena Amenhotepa IV., ki se je zval egiptovski Nefer-Kheper-ra Ua-en-ra-u Ku-en-aten. H. Brugsch, Geschichte Aegyptens, str. 419.

¹⁾ Aleksander Baumgartner S. J. Geschichte der Weltliteratur, Freiburg 1897, str. 62.

²⁾ H. Winkler, v nav. delu, str. 89.

mohamedansko vseučilišče v mošeji El-azhar sam prepričal, celó — profesorji.

Še bolj zanimiv je drugi del Tell-Amarnskih pisem, v katerih opisujejo egiptovski namestniki in uradniki tedanje stanje Palestine in Sirije. Tir in Jeruzalem se nam kažeta v njih že pred odhodom Izraelcev v Kanaan kot precejšnji mesti, in kar se nam zdi čudno, Jeruzalem se ne imenuje Jebus ampak Urusalim, t. j. Jerusalem. Mnogo pisem je datovanih celó iz Jeruzalema deloma od Abdi-Khibe, tamkajšnjega egiptovskega namestnika, deloma od njegovega nasprotnika Milkili-ja, katerega riše prejšnji kot zarotnika zoper egipčansko nadvlado. Abdi-Khibe prosi Faraona neprenehoma, naj mu pošlje brzo pomočnih čet, sicer izgubi Egipet Palestino. „Naj torej poslušaj kralj svojega služabnika Abdi-Khibe in pošlje čet, da zopet pridobim kralju deželo. Če pa ne pridejo čete, prestopi kraljeva dežela k zaveznikom (khabiri).“

Jednake tožbe prihajajo na dvor faraonski iz drugih kanaanskih mest¹⁾: iz Tira, Sidona, Bibla ali Gebala, Akke, Arvada, Joppe, Simire (Zemar) in Gezerja.

Kot glavni nasprotnik egiptovske vlade se imenuje neki Abd-Aširta; on in njegovi zavezniki se psujejo kot „roparji“, „plenilci“, „brigantje“. Imenovani Abd-Aširta igra dvojno ulogo. Po svojem sinu izrazuje Faraonom svojo oficijelno udanost, on sam pa pomaga skrivši mezopotamskim kraljem in Hettitom, ki so bili tedaj sicer podložni Egipčanom, a so izkušali vedno iznova otresti si egiptovski jarem.

Kakor se razvidi iz teh pisem, bili sta tedaj cela Sirija in Palestina v divji zmešnjavi. Na suhem in na morju so uporni zavezniki napadali egiptovske namestnike, nekatere oblegali, nekatere pa izgnali. Ker pa je Egipet s svojimi četami le mudil, so kanaanski in feniški knezi, tedaj vazali Faraonom, uskočili k upornikom in se popolnem oprostili egiptovske oblasti. Ko je torej Jozuva, vojvoda Izraelcev, pozneje udril v Kanaan, je naletel, kakor sv. pismo piše, na tropo teh neodvisnih knezov in glavarjev ter jih z lahka premagal.²⁾

Ker je bila asirsko-babilonska pisava zeló zmedena, trebalo je napraviti za učenike in učence razne zapiske znamenj in njihove izreke, besedišča, slovarje, silabarje, slovnice itd. Več teh jezikoslovnih del se je našlo v Assurbanipalovi knjižnici, ki je hranila celó kataloge svojih knjig.

Koliko so znali Asirci in Babilonci o zemljepisju, nam pričajo njih zaznamki narodov, mest, dežel, rek in gorá.

¹⁾ Kanaan ali Palestina se nazivlje v teh pismih „Mat Kinakhi“ ali „Mat Kinakhna“.

²⁾ Aleks. Baumgartner, ondi, str. 64–65.

Nadalje nahajamo med klinopisnimi spominiki sistematične zapiske in imenike živalij, ptičev in žužkov; kamenov, dreves in rastlin. „Ja — tako piše jezuvit Hummelauer — nicht einmal der systematischen Naturkunde, auf welche wir Epigonen so stolz sind, waren die Weisen von Ninive fremd geblieben; es fand sich eine Liste aller den Assyrern bekannten Thiere, welche zunächst deren Namen in gewöhnlicher Silbenschrift aufführte und dann noch jedes Thier durch ein Doppelzeichen darstellte, dessen ein Theil die Gattung, der andere die Art versinnbildete, also Linée in herbis!“¹⁾

Poleg tega ohranile so se nam tudi neke basni o živalih, n. pr. dogodba o „volu in konju“, „o lisici“ itd., v katerih živali pripovedujejo svoje dogodbe. So pa precěj obsežne in sevé orientalski zasuknjene, kakor „tisoč in ena noč“.

To je na kratkem vsebina klinopisnih spominikov v obče in Assurbanipalove knjižnice posebej. Ozirali smo se pri tej razpravi posebno na čitatelje „Dom in svet“-a, ki tirjajo kajpada le lahkih in zanimivih stvari.

II. del.

I. Poglavlje.

V čem se vjema asirsko-babilonska vera z vero starega zakona v obče?

Čitatelj nikar ne pričakuj od pisatelja te razprave dokaza, da sta si veri Babiloncev in Izraelcev jednaki ali podobni v dogmatičnem obziru. Kar se tiče tega, vemo, da se razločujeta vera in bogoslužje starega zakona bistveno od drugih narodov, zakaj ti je sam Bog neposredno razodel in jima vtisnil gledé na bodočega Mesijo simbolični značaj. Vendar, ker se je Bog že pred Mojzesom razodeval Adamu, očakom pred potopom in Noetu ter jih poučeval, ohranilo se je pri vseh narodih nekaj tega prvotnega razodenja, ki se je sčasoma zaradi greha in mnogoboštva omračilo. Tudi tirjata ideja in značaj javnega bogoslužja, da so si veroizpovedanja Izraelcev in poganskih narodov v marsičem podobna. Že zdrava pamet zahteva, da je bil najprej monoteizem, t. j. vera v jednega Boga, katero je popačilo mnogoboštvo. Prvak katoliških filozofov je pribil to neovrgljivo resnico v svoji Summi II., 2, 94, 4. 2: in prima aetate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigeat cognitio Dei in mente hominum. Tudi se stvari drugače niso mogle razviti. Laž

¹⁾ Stimmen aus Maria Laach. 1873, str. 62.

ni nič drugega ko kvarjenje resnice (*falsum aliud non est quam corruptio veri*); zato je prej morala biti resnica, da se je pokvarila, in ne naobratno.

To se zapaža tudi pri Asircih in Babiloncih. Dasi so Babilonci častili prirodo v vseh njenih delih: nebo, zemljo in kar je na zemlji in pod njo, vendar so jim bili izpočetka planeti in prirodne moči le lastnosti in pojavi taistega najvišjega bogá. Babiloncem je bil *Anu* najvišji bog, „oče vseh bogov“, Asircem pa *Bel-Assur*. Solnce (bog *Šamaš*) se je častilo kot vshajajoče in zapadajoče ter opoldansko; zvezda Venera (boginja *Ištar*) kot danica in večernica, *Ramman* kot bog groma in bliska, *Sin* kot mesečni bog itd. Skoro vsako babilonsko mesto je častilo svojega boga, ki mu je bil najvišji in vse-mogočni! Res čudno in najivno je, da se babilonski pisarji in magi niso zavedali tega protislovja. Če so si že predstavljali svoje bogove v človeški podobi kot moške in ženske s sinovi in hčerami, morali bi bili dosledno uvideti, da izmed zemeljskih kraljev in knezov ni vsak „vsemogočen“.

Dvanajstorica njih „velikih bogov“ se je razdeljevala na trojice kakor pri Egipčanih. Prva trojica n. pr. je obsegala *Anu-a*, boga nebes, *Bel-a*, boga zemlje in *Eo*, boga morja in rek; druga: mesečnega boga *Sin-a*, solčnega *Šamaš-a* in gromovnika *Ramman-a*.

Babilonsko *Ištar* ali asirsko *Belit* (Mylitta) so imeli kot večernico za boginjo ljubezni in so kot tako v Erekku častili nesramno, kot jutranjica pa se je nazivala *Anunit*, „gospodarka vojske, noseča lok in tul, ki stira sovražnika in uničuje hudodelca.“

V babilonski prestolnici se je častil kot glavni bog *Merodah-Bel*, „gospod gospodov“, „gospod (kralj) bogov“. Neštevilno svečeništvo mu je služilo v slavnoznanem narodnem templu *E-sagila*.

Njegov neločljivi drug, bog *Nebo* se je častil v sličnem templu *E-zida*, v Borsipi, predmestju ogromnega Babilona. Slul je kot izumitelj pisave, svetovalec in učitelj bogov.

Adar je najbrž bog vse požigajočega opoldanskega solnca.

Nergal je bil Babiloncem „gospodar bitke in boja“, „gospodar sulic in lokov“. Posvečen mu je bil planet *Mart*.

Slednjičbodi omenjen izmed „velikih bogov“ še *Tammuz* (Dumuzu), mladi soprog boginje *Ištare*, prav za prav pojemajoča gorkota solnca, ki po zimi zamre. To znači v cvetu svoje mladosti umirajoči bog *Tammuz*, feniški *Adonis*, objokovan od žená.

Iz tega razvidiš, da so častili Asirci in Babilonci ves svet ogrevajočo solčno moč v raz-

ličnih oblikah in da se dá število bogov precèj skrčiti.

Misel o Bogu, „stvarniku vesoljstva“ se sicer večkrat naleti v babilonskih knjigah; so pa li babilonski duhovniki dvignili se kdaj do čistega spoznavanja božanstva, tega ne moremo dokazati. Mnogoboštvo je bilo vedno državna vera stare in nove Babilonije do njenega padca.

Nekatera lastna imena, katera so imeli Babilonci, pričajo o živi veri v Bogá in nas spominjajo zeló hebrejskih, n. pr.: „Bog je“, „Bog z menoj“, „Z božjo pomočjo hodim“, „Kdo je kakor Bog“ (*Mi-ha-el*), „Bog je dober“ (*Tobija*).

Kar se tiče razmerja človekovega do Boga, je človek po babilonskem naziranju ravno tako odvisen ko vse druge stvari. Nič se ne dogaja v naravi ali v človeškem življenju brez — bogov, katerim je vse možno. Božjemu vsemogočnemu reku se mora vse klanjati in pokoravati. Neka himna, zložena mesečnemu bogu v čast, slóve tako-le:

Kedó je na nebu vzvišen? Ti sam si vzvišen.

Kedo je na zemlji vzvišen? Ti sam si vzvišen.

Tvoj rek zazveni na nebu, pokleknejo pred teboj angeli neba.

Tvoj rek zaori na zemlji, poljubijo angeli zemeljska tla.

Buči tvoj ukaz kot nevihta tam gori, dá vspevati jelu in pitju.

Če pošlješ besedo na zemljo, vzrastejo rastline.

Tvoj rek redí hlev in čedo, množí živeča bitja.

Tvoj rek vzdržuje pravo in pravico, da govore ljudje resnico.

Tvoj rek je kakor daljno nebo, ko prostrana zemlja, nikdo ga ne pregleda,

Tvoj rek — kdo ga razume? Kdo se v bran mu stavlja?

„Bogovom dolžuje človek svoje življenje. Njih roka je stvarila človeštvo, ona vzdržuje tudi njegov nadaljnji obstanek. Rojstvo vsakega posamnega človeka je delo božje in sosebno kralji so stvari božje. Brez milostive pomoči božje človek ne more obstojati, vánjo naj vedno zaupa. Ne zanašaj se na ljudi! náme se ozri, náme pogled svoj obrni!“ — tako govori bog *Assarhaddon*. Bogovi darujejo zmago, dajejo potomce in jih uničujejo; oni lahko vzamejo posestvo, storé deželo nerodovitno, njih jezni pogled izpreminja luč v temo, srečo v nesrečo, življenje v smrt. ‚Kdor je živel zvečer, je zjutraj mrtev.‘ Vsak človek je pod posebnim varstvom kakega boga, ki se je pri njem nastanil in katerega ‚otrok‘ je; največje prokletstvo, ki more koga zadeti, je to, da se njegov bog ali boginja od njega oddaljita, mu milost božjo odtegneta in pustita ga (njegovi usodi). Bogovi morejo vse, vidijo vse, vedó vse. Oni vodijo čudežno

osodo posamnika kakor tudi vseh skupaj ter se razodevajo ljudem sosebnost v sanjah, v nočnih prikaznih.“ — Tako piše o veri starih Babiloncev, ne, kakor bi kdo mislil, kak katoliški duhovnik, ampak protestant F. Mürdter v navedenem delu str. 37—38. Ti verski nazori so, snemši jim politeistično navlako, popolnoma krščanski. Vsekako so bili malikovalni narodi starega sveta mnogo pametnejši in vernejši kakor moderni pogani. Oni so izvajali človeški rod od bogov, ti pa od opic.

Stari so verovali še preveč, moderni pa ne verujejo ničesar. Zato je Kristus zagrozil starim in novim farizejem, zahtevajočim nebeška znamenja: „Možje Ninivitje bodo vstali na sodbi zoper ta rod ter ga obsodili.“ Mat. XII, 41.

Tudi ona živa zavest krivde in greha, ono koprnenje po odrešenju, ki se je vilo skozi celi stari svet in še ječi iz proklete narave, je neka posebnost asirsko-babilonske vere.

„Če je Babilonec grešil ali prišel v stiske in bridkosti, tedaj je mislil in pozvedaval, kdaj, kje, kako in zoper koga se je pregrešil, da bi dobil čim prej odpuščanje. Na postelji, na stolu, pri jedi in pisanju, na hrbtu jezdne živali, vkrcajoč se na ladijo, gredé v hišo ali iz hiše, v mesto ali iz mesta, na cesti, v templu, zjutraj, zvečer — vedno in povsod preiskava in povprašuje hrepeneč po odrešenju, po odpuščanju. Njegovo pribežališče je molitev, vroča molitev s solznimi očmi. Zdihuje kričé: Bog bodi mi milostljiv in usliši moje zdihovanje! Kakor govedo rjove na svojem ležišču in stoče ko golob K svojemu milostljivemu bogu kriči ko košuta; pred svojega boga se vrže na tla zdihujoč:

O da bi gospoda mojega jeza prešla,
Neznanega mi boga, neznane mi boginje, da
gnev bi prešel!

O gospod, zlih mojih dejanj je obilo, veliki
so grehi moji;

O moj bog, boginja moja, ki si mi znana
ali neznana,

Zlih dejanj mojih je obilo, veliki so grehi
moji.

Gospod v svojega srca gnevu me je pogledal,
Bog v svojega srca srdu me je obiskal,

Ištar zjezivši se name me spravila v ból je.
Trudil sem se, a nihče ne podaje mi roke,

Jokal sem se, a nihče ni bližal se moji strani.
Zdihujem glasno, a nihče ne sluša me;

Od mnoge bóli omagan ne oziram se kvišku —
K usmiljenemu mi bogu obračam se pomoči

iščoč in ječeč.

Boginje moje nogé oklepam s solzami.

Gospod! ne zavrzi svojega hlapca,

Vrženega v vodo primi za roko!

Pregreho, ki sem jo storil, preméni v milost,
Zlo djanje, ki sem je učinil, odnese naj veter,
Mnoge hudobije moje raztrži kakor obleko!

In človek se sme zanesti na božjo milost. Bog je usmiljen in milostljiv; rad se obrne h grešniku, daje mu mir, razveseljuje ga s svojo milostjo. Božanstvo vsprejme milostljivo njegov dar in ga blagoslovi z dolgim življenjem in bogatim zarodom.“¹⁾

Tu imaš vzgled babilonskega „spokornega psalma“, o kakoršnem smo spredaj govorili.

Kaki so bili prav za prav templi Asircev in Babiloncev, ni dovolj znano. V notranjščini njegovi, v takozvanem „najsvetejšem“, je stal malikov kip, oblečen in okrašen kakor kak babilonski kralj. Poleg kipa je obložena miza nudila „bogu“ izbranih jedij in pijač. Kakor poroča Herodot Hist. I. 181 in 183, je stal v Babilonu še za njegovega časa Belov tempel s stolpom, ki je štel osem odstavkov ali nadstropij, skladajočih se v piramido. Na vrhu stolpa je bil sezidan precej velik tempel, v njem pa je stala oltarna miza in blizo nje zlata postelja za boga. Zdolaj v templu pri tleh je bila še druga sobana, v kateri je stal velik kip sedečega Bela s podnožnikom in veliko oltarno mizo — vse iz čistega zlata.

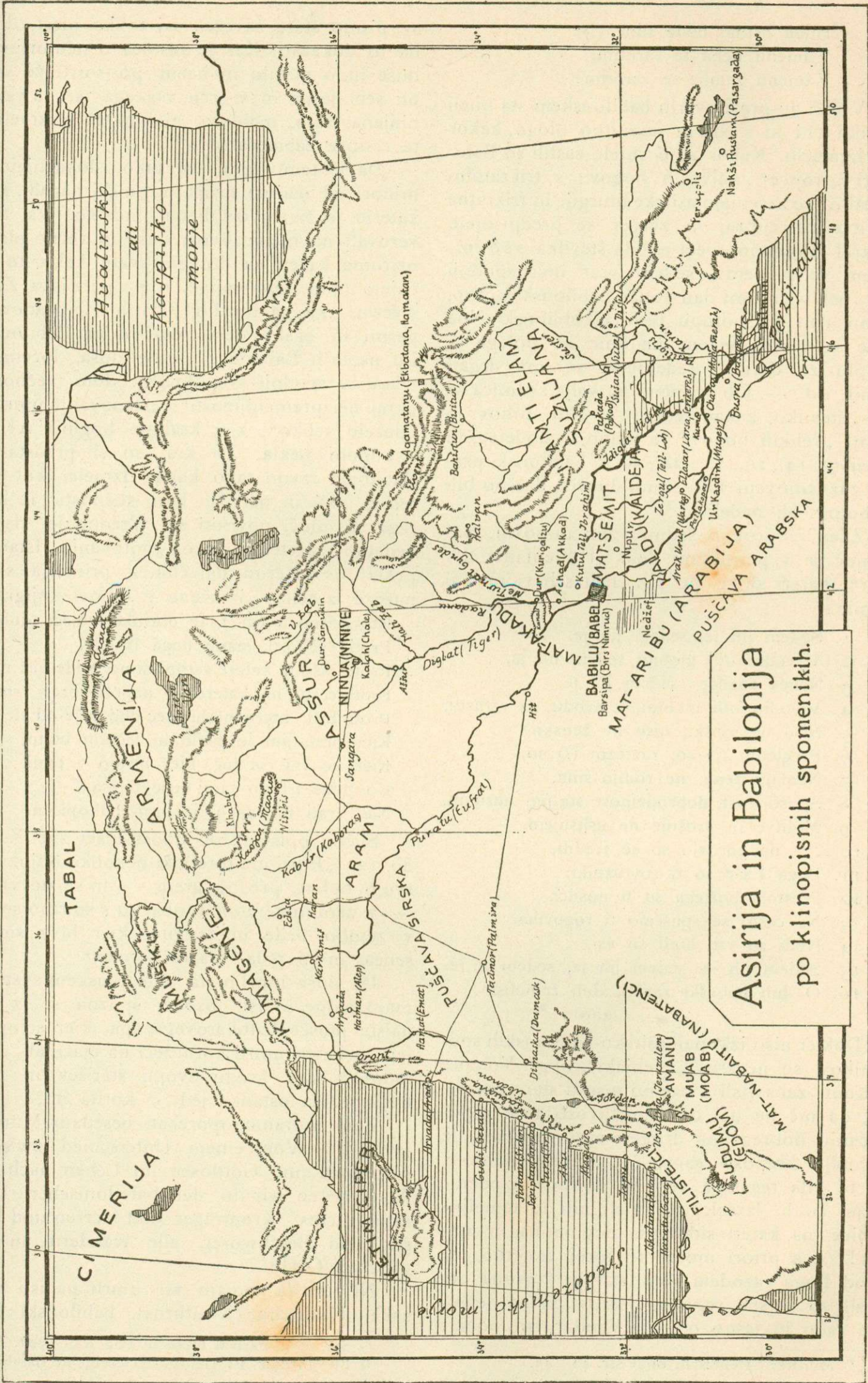
Babilonci so častili svoje bogove sosebnost z žrtvami, katere je opravljalo mnogobrojno duhovništvo po določenih predpisih. Živali, sposobne za žrtve, so morale biti brezhib. Za krvave daritve so izbirali jagnjeta, govedo, ptiče in, česar ne nahajamo pri Izraelcih, tudi gazele in ribe. Tudi gledé na nekrvave daritve so se Babilonci ločevali od Hebrejcev, darujoči kruh, datelje, česenj in druge vrtnarske pridelke, nadalje maslo, med in olje, raznovrstna dišeča kadila in rastline, naposled izbrana domača in ptuja vina.

Vera Asircev in Babiloncev je bila, kakor se to lahko misli, kar prepredena z vražami in babjeverstvom. V obče so verovali v zle bogove in duhove, hudiče in strahove, povsod se potikajoče in prežeče na človeka. Zoper škodljivi vpliv teh zlih duhov je deloval celi zbor vedeževalcev, čarovnikov, razlagalcev sanj, opazovalcev ptičev in zvezd, zagovarjalcev itd., ki so vsi spadali k duhovništvu.

Zato se dobí med klinopisnimi spominiki toliko uročnih ali zagovarjalnih rekov, ki sevó veljajo zoper vsako bolezen in nadlogo, n. pr.:

Kar koli je človeško teló obsedlo,
Hudi pogled, hudo oko,
Huda usta, hudi jezik

¹⁾ Mürdter-Delitzsch, ondi str. 38—39.

Asirija in Babilonija po klinopisnih spomenikih.

CIMERIJA

TABAL

ARMENIJA

KOMAGENE

SUR

ARAM

KETIM (GIPER)

PUSČAVA SIRSKA

ANTILAN

FILISTEJCINI (NABATENCI)

AMANU

MUJAB (MOAB)

EDOM (EDOM)

MAT-ARIBU (ARABIJA)

PUSČAVA ARABSKA

MAT-SEMITE

MAT-DUKALDEJA

BABILU (BAB)

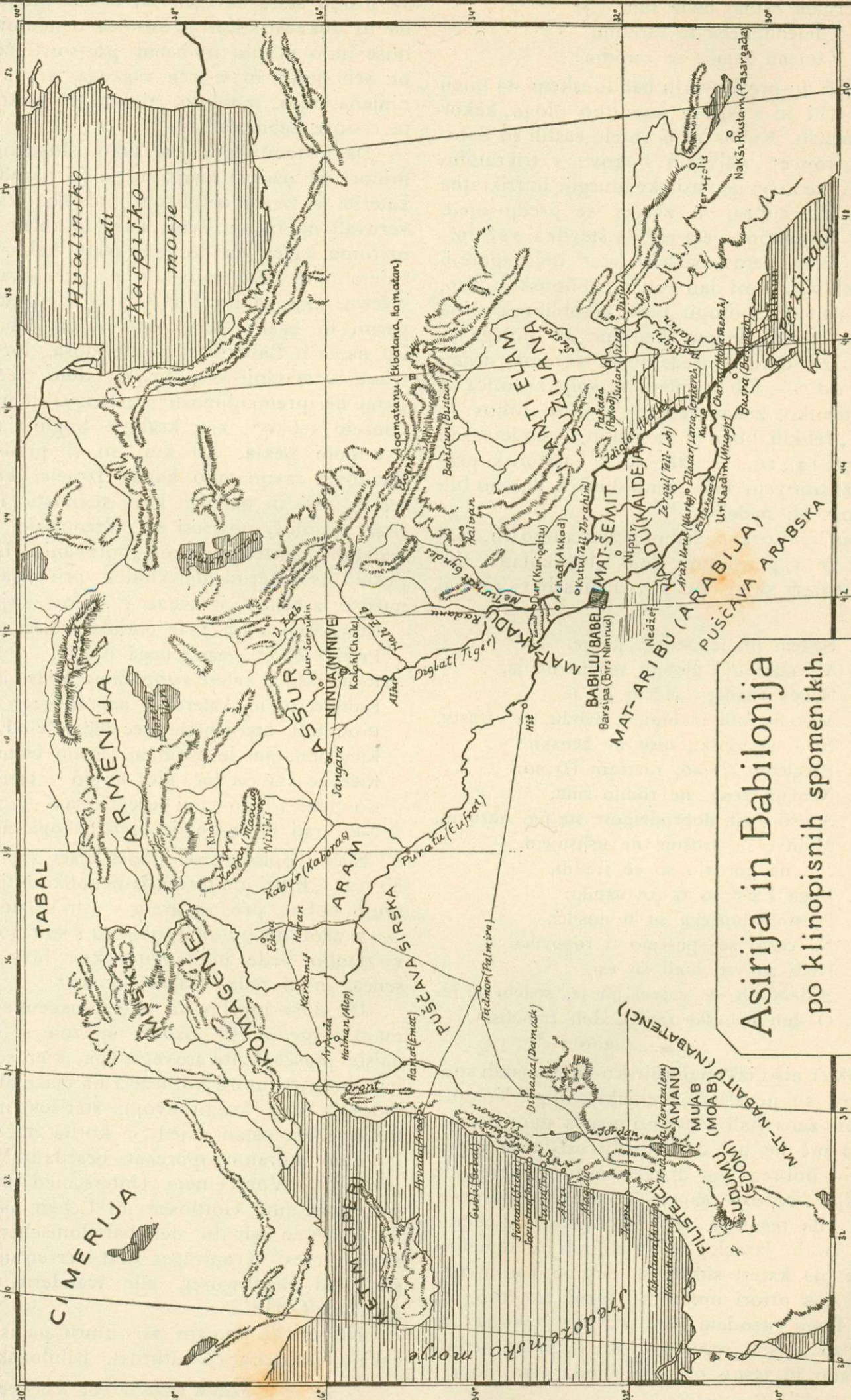
MAT-KADU

MAT-ARIBU (ARABIJA)

PUSČAVA ARABSKA

Hvalinsko ali Kaspisko morje

Sredozemsko morje

Huda ustna, hude sline (?):
V imenu neba te zarotim,
V imenu zemlje te zarotim!

V veri in praznoverju babilonskem sta imeli številki tri in sedem imenitno ulogo, kakor pri Izraelcih. Kakor smo videli, častili so Babilonci „trojice“ najvišjih bogov; s trikratnim „svetim“ se začenjajo asirske liturgije in trikratne molitve za zjutraj in zvečer se predpisujejo večkrat. Posebno sveta je bila številka sedem: sedem je planetov, sedem vrat ima spodnji svet (peklo), sedmi dan konča babilonski potop, sedmi dan po potopu pošilja babilonski Noe ptice iz ladije, sedem kadilnic se polaga v templu za daritev, sedemkrat se ima drgati bolnik itd. — Ob enem pa velja sedmica za zlo številko, zakaj sedem je zlih duhov in sedmi „vélikih bogov“ je najhujši zlodejec, in dnevi 7., 14., 19., 21., 28., so v babilonski praksi zaznamovani kot „hudi dnevi“, dasi so bili „sabortni“ ali nedeljski.¹⁾

Znan je úrok o sedmih zlih duhovih, nahajajoč se v pesniškem delu „Höllenfahrt der Istar“, kateri slóve po Fr. Delitzschevi razlagi tako-le:

1. Sedem jih je, sedem jih je,
2. V vodni otlí globini sedem jih je,
3. Nebés kazilcev sedem jih je,
4. V vodni otlí globini, v svodu so vzrastli,
5. Niso ne moški, niso ne ženski.
6. Pregledni (?) so, raztezni (?) so,
7. Nemajo žene, ne rodijo sina,
8. Spoštljivost, dobrodelnost sta jim neznani,
9. Molitve in prošnje ne uslišujejo.
10. . . . na gorovju so se zredili,
11. Bogá Ea-e so ti sovražniki,
12. Prestola božjega so ti nosilci,
13. Na cesto se spuščajo ti rogovilci.
14. Hudi so vsi, hudi so vsi,
15. Sedem jih je, sedem jih je, sedem jih je.
16. O duh nebeški zaróti, duh zemeljski zaróti!²⁾

Dokler niso izkopali asirsko-babilonskih spominikov, so neverni „učenjaki“, n. pr. Voltaire in Kant, zabavljali svetemu pismu stare zaveze, češ, da nič ne uči o neumrljivosti duše, o poplačanju dobrega na drugem svetu, marveč, da obljublja kreposti samo posvetne dobrote. To bi bila res lepa vera in čudno razodenje božje, ko bi Izraelci ne imeli niti te temeljne resnice, na kateri sloni vsa dogmatika in morala! Že a priori mora biti torej verjetno, da je od Boga razodeta vera starega zakona obsegala to versko resnico, dasi sv. pismo ne govori rado in jasno o njej. Vendar nam podaje

sv. pismo stare zaveze vsaj toliko mest, da se dá to dokazati. Ker je resnica o neumrljivosti duše in o plačilu in kazni po smrti že sama ob sebi jasna in v srcu vsakega naroda vkoreninjena, zato, menimo, ni bilo treba Izraelcem te resnice zabičevati.

Da je temu bilo res tako, dokazujejo (a minori ad majus) drugi poganski narodi, sredi katerih je živelo izvoljeno ljudstvo. Vsi ti so verovali na neumrljivost duše in večno plačilo oziroma kazen na drugem svetu, kakor to pričujejo njih svete knjige, n. pr. perzijska Zend-Avesta, „knjiga umrlih“ starih Egipčanov ter pesmi in epska dela Asircev in Babiloncev. Po nazorih Babiloncev pride duša, ločena od telesa, v spodnji svet Aral, „dom večnosti“, „kraj neizpremenljivosti“, „stanovanje umrlih“, „deželo veliko“, kjer kraljuje boginja Allatu z bogom pekla. Ta kraj so si predstavljali Babilonci ravno tako kakor Izraelci kot kraj teme, jokú in nereda, kraj sužnosti, iz katerega ni moči povrniti se. Vredno je, da navedemo začetek epa o „potovanju Ištare v pekel“, s katerim naj čitatelj primerja slične nazore Izraelcev, izražene v Jobovi knjigi.

Ištar, Sinova hči¹⁾, je obrnila svojega duha
Protí večnosti, stanu bogá Irkalle,
Protí hiši, iz katere vstopivši ne pride več nazaj,
Protí cesti, na katero se napotiš brez vrnitve;
Protí hiši, ktere prebivalec obdan je od slepote,
Kjer prah jim je živilo in lačnim blato,
Kjer ne vidi se luč, kjer bivajo v temi.
Ko ptice frfrajó tam duše telesa.
Nad vrati in zapahi je prah nakopičen.

Slično opisuje Job onostranski svet X., 20 do 22: „Pusti me torej, da nekoliko objokujem svojo boleost, predno grem — in se ne vrnem — v zemljo temno in pokrito s smrtno senco; v zemljo bede in temote, kjer biva smrtna senca, in ni reda, marveč groza.“

Da duše umrlih na onostranskem svetu nimajo jedne in iste osode, spozna se iz dvanajste plošče Izdubarovega epa, kjer se opisujejo nekateri umrli kot ležeči na blazinah, drugi radujoči se v krogu svojih starišev in žene, tretji jedoči ostanke jedi iz korita itd.

Zato moramo oporekati besedam Mürdterjev²⁾: „Von einem Unterschied zwischen Frommen und Gottlosen im Leben nach dem Tode hören wir in der babylonischen Litteratur nichts: Kronträger und Herren und Priester und Beschwörer, alle wandern an den gleichen Ort!“

Ni res, da romajo vsi umrli na isti kraj, zakaj Hasisadra (Xisuthros), babilonski Noe,

¹⁾ Sin se je nazival mesečni bog Kaldejcev.

²⁾ Fr. Mürdter - Fr. Delitzsch, Geschichte Babiloniens und Assyriens, str. 44.

¹⁾ Mürdter—Delitzsch, ondi str. 42—43.

²⁾ George Smith's Chaldäische Genesis str. 307.

je bil po potopu z ženo in družino svojo odvezet od zemlje in vsprejet med bogove „na neki oddaljen kraj ob ustju rek“, kakor pričujeta Beros (Fragmenta 7) in Izdubarjev epos (plošča XI., vrste 28—30). Taista junaška pesem pripoveduje, kako je Izdubar našel na obalih morja „božji vrt“, v katerem so rastla čudovita drevesa, noseča drage kamene mesto sadov, ter palačo morske boginje. Po dolgem obotavljanju dá ta boginja prevesti Izdubarja k „livadam blaženih“. Torej so Babilonci vendar-le poznali dva različna kraja in različno osodo umrših.

Da niso imeli čiste ideje o tem, ni čudo, saj tudi Izraelci niso dosti vedeli o svojem Šeolu, kakor razvidiš iz vsake učne knjige o zgodovini in veri starega zakona.¹⁾

Med drugim dokazuje tudi neka pesem „molitev za kralja“ Babiloncev prepričanje o drugem življenju po smrti:

Dolge dneve,
Dolga leta,
Meč močan,
Žitje dolgo,
Leta slave,
Med kraljevi mesto prvo
Daj o kralju, gospodu moj' mu,
Ki daroval je te darí
Bogovom svojim.
Razprostrane daljne meje
Njega carstva
Njega vlade
Naj razširi in dovrši.
Vladajoči kraljem vsem
Kraljuoč in carujoč

¹⁾ H. Zschokke, *Historia sacra*, Vindobonae 1884, II. editio p. 94, n. 2.

Naj doseže lase bele
Visoko starost!
In po teku svojih dnij
Naj med slavjem gor srebrnih
In dvorov nebeških,
V blaženih deželi
V livád razkošnih luči
Žije naj življenje
Večno, srečno
Pred obličjem
Bogov vseh
Bivajočih v Asiriji.¹⁾

Vera o žitju po smrti je tu ravno tako jasno izražena, kakor tudi v naslednji molitvi za umirajočega:

Duša moža, ki slavno se loči,
Žarila se bode ko čisto zlato.
Možu temu
Solnce dodeli žitje novó.
Merodah, prvorojenec nebes,
Daj mu bivališče srečno.²⁾

H koncu pripomnimo še, da so si tudi asirsko-babilonski in svetopisemski pregovori gledé na pesniško obliko, a redkokrat v mislih podobni. Kot vzgled bodi ta-le:

Kdor se ne boji boga,
Odrezan bo ko trs.
Kdor lštare ne časti,
Moč telesa mu izgine;
Ko danica obleduje,
Ko oblak v noči znikne.

(Dalje.)

¹⁾ Fr. Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes*. Paris. 1881, Tom. III., p. 123.

²⁾ Kaulen, *Assyrien und Babilonien*, IV. Auflage, str. 159.

Humor.

(Spisal dr. V. Korun.)

Da rabimo tujo besedo za pojem, o katerem namerjamo tu govoriti, k temu sta nas nagnila dva nagiba. Prvi je, da nimamo domače besede, ki bi nam prav isto povedala; ker izraza „šaljivost“, „dovtipnost“ ne izražata popolnoma tega, kar si mislimo z besedo „humor“. Ob tej pomanjkljivosti našega jezika pa nam bodi v tolažbo, da se tudi drugim narodom v tem oziru ne godi nič bolje; saj so kulturni jeziki že izdavná sprejeli to latinsko hčerko med svojo itak že močno pomešano deco in sicer kar táko, kakoršno so našli, ali pa po svojem preoblečeno. One izpovedbe nas torej ni treba biti čisto nič sram pred svetom.

Za naše ravnanje je prav za prav že navedeni razlog zadosten. Saj nam mora biti pred vsem do tega, da je to, kar napišemo, vsakomur popolnoma jasno. To pa je mogoče doseči le tedaj, če rabimo besede z natančno določenimi pojmi. Ako pa teh na domačem besedišču ni najti, pomagamo si lahko samo na dva načina iz zadrege. da jih ali na novo ustvarimo, ali pa odkod izposodimo. Vendar pa je prvo jako problematične vrednosti, ker mnogokrat ni gotovo, da bo čitatelj novinko umeval tako, kakor je želel stvaritelj, in kar se zgodi še češče, ker je novi izraz težko tako spretno pogoditi, da bi smel zahtevati zase

domovinsko pravico. Naravnost nepotrebna se nam pa zdi v takem slučaju ta nevarna pot, če se gre za kak terminologičen pojem, za katerega rabijo tudi tuji jeziki izposojenko iz katerega izmed starih klasičnih jezikov. Tu je že treba popustiti nekaj od svoje individualnosti in tudi v tem, kakor delamo v vsem drugem, posnemati tuje narode, da si po nepotrebem ne obtežimo razumevanja njihove govorice, njim pa naše ne. Nekako isto je priporočal tudi že Prešern svoječasnim puristom, kakor nas uči njegova z ironijo vseskozi osoljena ‚Nova pisarija‘, in bodi nam torej dovoljeno, svoje mnenje podkrepiti tudi s Prešernovo veljavo.

Da pa ne zaidemo v slovniška ali celó jezikoslovna raziskavanja, ki so pri nas Slovencih baje zaradi naše jezikovne gorečnosti prišla že itak v slab glas, in da tako že v začetku svoje razprave s takim slaboglasnim ravnanjem čitateljev po nepotrebem ne dolgočasimo, hočemo takoj preiti k stvari, o kateri smo se namenili govoriti. Potrebno pa se nam je zdelo s tem uvodom pričeti, da upravičimo svoje postopanje v sedanjem in v vseh naslednjih slučajih, kadar bi se komu morebiti zdeli premalo puristični.

Ker bi morda utegnili koga zanimati, kako je dobila beseda „humor“ pomen, ki ga ima dandanes, razložimo najprej to na kratko. ‚Humor‘ je, kakor smo že zgorej omenili, tuja, in sicer latinska beseda, ki pomenja mokroto. Sedanji od prvotnega popolnoma različni pomen pa je dobila tako-le: Grški zdravnik Klavdij Galen, ki je živel v drugem stoletju po Kr., je učil, da vsi trdi deli človeškega telesa nastajajo iz sluzi, krvi, rumenega in črnega žolča. Ti glavni soki organizma, kakor jih je imenoval, pa napravljajo, v različnem razmerju zmešani, štiri različne nravi: sangvinično, flegmatično, kolerično in melanholično. Od tod se nprav zove tudi temperament (zmes = temperamentum). Po vplivu tega nauka pa je tudi ta beseda ‚humor‘ dobila današnji pomen. — Galenovi nazori so sicer že davno zastareli in neveljavni, vendar izrazi, ki so vsled njih nastali, ohranili so se do dandanes, četudi z nekoliko premenjenimi pomeni.

V modernem dušeslovju pa se šteje ‚humor‘ med prijetna čustva in sicer ona, katera nam vzbuja kak smešen predmet, zaradi česar jih tudi imenujemo čustva smešnosti. Da bomo mogli torej kolikor toliko dušeslovno razložiti, kaj je humor in kako nastane, treba nam pojasniti najprej vzrok in nastanek te vrste čustev sploh, in šele potem se nam more posrečiti, da pojasnimo nekoliko tudi pojav, katerega smo namenili za jedro te razprave.

Na tej poti svojega razlaganja pa se bomo opirali pred vsem na dušeslovje Höffdingovo¹⁾, s čimer pa nismo mislili reči, da bi se vseskozi in slepo po njem ravnali ali da bi nič svojih mislij ne pridejali.

Čustva smešnosti, med katera, kakor rečeno, spada humor, razlikujejo se na zunanje od drugih prijetnih čustev po smehu, ki ga vzbuja v človeku. Smeh namreč navadno nastaja vsled kakega prijetnega čustva in je njega fizični pojav. Le redki so slučajji, da se pokaže iz čisto fizičnih vzrokov, ne da bi se v njem kazalo dušno stanje. V zadnjo vrsto spada smeh, katerega nam provzroča ščegetanje, zlasti na podplatih. S histeričnimi boleznimi je večkrat združen tudi smeh. Stari pisatelji pripovedujejo, da je na otoku Sardiniji rastlo čudno zelišče, katero je provzročalo krčevit smeh, ako je je kdo povžil; ta smeh se je zato imenoval sardonski smeh, in gladijatorji, katerih prečna mrena je bila ranjena, umrli so bajè s smehom na ustnicah. Istotako često opažamo na obrazih mrličev poteze, podobne onim pri smejanju. Te vrste smeh je zgolj fizična prikazen in ni nič drugega kakor takozvano refleksno gibanje, to je tisto gibanje nekaterih naših mišic, ki nastane, ne da bi mi hoteli, in pogosto tudi, ne da bi zato vedeli. To se zgodi, če (centripetalni) živec, po kakem vtisku zdramljen, dovêde ta vtisek do možganov, možgani pa ga pošljejo po drugem (centrifugalnem) živcu na oni del telesne periferije, ki je z vzdramljenim živcem v dotiki, in vzbudé tako ondotno mišico, da se zgane. Tako se po mnenju Heckerjevem s ščegetanjem krvne cevi na ščegetanem telesnem delu ritmično zožujejo, vsled česar se krvni pritok k možganom ritmično ovira, to pa vpliva na one mišice, ki posredno omogočujejo smeh. Tudi šele nekaj tednov stari otroci se smehljajo; vendar pa, ker se to godi navadno le, če jih kdo ljubimka, če so nasičeni ali v spanju, zato tega smeha ne smemo smatrati za zgolj refleksno gibanje, temveč često tudi za izraz prijetnega telesnega razpoloženja.

Nekdaj se je mislilo, da je možnost smejeti se lastna le človeku, tako, da se je ta lastnost smatrala za specifično človeško in se je zato v definicijo pojma ‚človek‘ sprejel tudi znak ‚animal risibile‘. Vendar se baje tudi opice smehljajo in smejejo, kadar jih kdo ščegeta ali se jim dá dobra hrana itd. Druge živali pa to, kar človek s smejanjem, na kak drug način izražajo, n. pr. pes z veselim lajanjem ali mahanjem z repom. Seveda pa more ta živalski ‚smeh‘ biti izraz le zeló primitivnih čustev, dočim se o smehu, vzbujenem po predstavi

¹⁾ Höffding, Psychologie, str. 401 sl.

Navadno je smeh, kakor smo že zgoraj omenili, zunanji znak prijetnega čustva. To pa se provzroča pri človeku, stoječem na nizki stopinji omike, največ po samoohrambi in samočutju; zakaj njemu je življenje v prvi vrsti trud za obstanek, zato mu pa vse, kar pospešuje njegov obstoj in s tem samočutje, napravlja tudi prijetno čustvo, ki se na zunaj kaže s smehom. Opažamo te vrste smeh zlasti ondi, kjer se bíje hud boj za obstanek, ki se pa slednjič konča z zmago, tako da je poražen nasprotnik, kateri je prej pretil uničiti življenje. Tako so od veselja poskakovali Homerjevi junaki, kadar so pobili kakega sovražnega junaka. Med veselimi vzkliki ljudstva je peljal zmagoviti rimski vojskovodja v slovesnem sprevedu premaganega kralja, njegovo družino in druge imetnike skoz Rim. Vesele slavnosti sledé tudi dandanes zmagam, velikim in malim, pridobljenim na bojnem polju ali v zasebnem življenju: jeden se raduje na stroške drugega. —

Prijetno čustvo, ki nastane vsled samočutja, vzbujenega in okrepljenega po rešitvi in osloboditvi, pa učinja pri ljudeh surovega srca lahko zasramovanje podleglega nasprotnika. Misel na prejšnjo njegovo moč in sedanjo onemoglost vzbudi v surovežu nagon osvete, ki se v barbarskih časih in pri barbarskih narodih kaže v grdem ravnanju z ujetniki in v oskrunjevanju mrličev. Svetovna zgodovina nam nudi nebroj takih žalostnih vzgledov, in tudi tekoča kronika zločincev in njih zločinov nam kliče vedno v spomin, kako daleč so še tudi najbolj omikani narodi za idealom človeške družbe. Sicer pa se bodo taki izbruhi čustva smešnosti prikazali v bolj ali manj brutalni obliki tako dolgo, dokler se boj za obstanek ne olajša in ne oblažijo srca ljudske množice.

Iz ravnokar omenjenega razkladanja smo razvideli, da je tudi moč važen činitelj smeha; le tedaj se komu smejemo, če je v kateremkoli oziru slabši od nas, ali če vsaj mislimo,

da je. Zato je smeh ostro orožje, katero se lahko z velikim uspehom rabi proti nasprotniku. Iz istega razloga pa tudi ni nikdo rad zasmehovan. Vsakdo hoče veljati vsaj toliko, kolikor njegovi vrstniki; naravno je torej, da mu mora neprijetno biti, če se stavi v katerem-sibodi oziru pod nje, kar se mu pa ravno z zasmehom očitno pokaže. Pripoveduje se sicer, da je Sokrat med predstavo Aristofanove komedije „Oblaki“, v kateri ga je pesnik hudo napadal, nalašč vstal, češ, da bi mogli gledalci karikaturu primerjati z originalom. Pa takih ljudij je pač le malo, ki bi mogli zasmehovanje prenašati s Sokratovim humorjem. Vsaj preprostega človeka navadno ne moreš prej in hujše razjeziti, kakor da ga zasmehuješ.

Že s tem, da je kaka stvar od jedne ali druge strani smešna, kaže se, da ni popolna in ne zasluži neomejene veljave. Zato pa radi iščemo smešnih peg ondi, kjer se zahteva avtoriteta in priznanje. V tem slučaju je smeh pojav čustva moči in osloboditve in je kot tak smrtni sovražnik vsega, kar hoče biti vzvišeno. Zaradi tega se pa nam tudi vidi v situacijah prisiljene resnosti marsikaj smešno, kar bi nam v drugem položaju ne moglo vzbuditi smeha. Že to, da se more kaj brez volje ali celo proti volji gospodujoče avtoritete zgoditi, provzroči zavest slobode in s tem smeh. Isto opažamo vsak trenutek v šoli: najneznatnejši dogodjaj, ki se pripeti proti volji učiteljevi, vzbudi med učenci veselost. Naravni predmet čustva smešnosti pa postanejo one avtoritete, katerim se je začelo gospodstvo majati. Jasen vzgled za to nam podaje nastanek komične poezije Aristofanove v starih Atenah in Molière-ove na Francoskem. Istotako morejo politični šaljivi listi prospevati le v republikah in ustavnih državah, kjer je zavest slobode dovolj razvita, da se izraža v smešenju slabih strani ljudstvu odgovorne vlade in njenih organov.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slov. Matice“ za 1. 1897.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. Karol Štrekelj. II. snopič. Str. 197—392. — V tem snopiču je nadaljevanje pripovednih pesmij in sicer od številke 127. do 358. Pesmi so raznega značaja in razne vrednosti. A o pesmih pač ni da bi govorili, o teh se bo lahko pisala pozneje zanimiva narodopisna študija: tu nas zanima način, po katerem objavlja g. Štrekelj narodno blago. In reči

se mora, da ta način je kakor jedino pravi, tako tudi res znanstven. Tu se nam podajajo narodne pesmi tako, kakor so prišle iz ust naroda, ali bolje: kakor so zapisane v podstavi. Urednik ni preminjal in popravljaj. Kjer je imel poleg tiskane vira tudi pisano pesem, ravnal se je seveda po zapisanem viru in premembe v tiskani pesmi naznanil pod črto. Sploh je pod črto natančen kritični aparat, v katerem so točno označene vse inačice kakega drugega vira. Ko čitamo tu pesem za pesmijo in jih med seboj primerjamo, obža-

lujemo, da niso vsi nekdanji nabiralci zapisovali pesmi natančno po besedah in izgovarjavi narodovi.

Tako nam tudi ta snopič priča, da se je izdajanje in urejanje naših narodnih pesmij poverilo pravemu možu, ki bo sestavil zbirko v čast slovenskemu narodu. Res je, da bi se bila zbirka v tem snopiču še povečala s tem, da bi bil urednik sprejel nekaj pesmij spotikljive vsebine; toda, da tega ni storil, to zbirki nikakor ni v škodo, ker je v sedanjem obsegu obče rabljiva, kar bi sicer ne bila.

Ker more biti vsemu slovenskemu narodu na tem, da se to delo dovrši častno, naj bi vsakdo, kdor ima ali hrani kaj narodnega pesniškega blaga, čim najpreje je poslal gospodu uredniku z naslovom: *Gospod dr. Karol Štrekelj, profesor. Graz. Universität.* Uredniku pa želimo zdravja in vstrajnosti, da bi dokončal to tako dobro začeto in osnovano delo.

L.

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“ za leto 1896.

(Dalje.)

Nikola Baretić. *Pripoveda Vjenceslav Novak. Zabavne knjižnice svezak 188.—189.* 8°. Str. 220. Cena 50 kr. — Vjenceslav Novak nam je star in dober znanec; malo ne vsakega leta ga nahajamo med pisci Hrvat. Maticе in če ga ne bi bilo, pogrešali bi ga težko. Privadili smo se ga. Letos nas ni vodil tje v svoje Primorje, katero je že tolikokrat lepo opisal, vendar tudi Primorja ni mogel pozabiti, dasi se večji del njegove povesti vrši v Zagrebu. V „Nikoli Baretiću“ izbral si je poseben način in nas précej v početku vrgel v sredo dejanja, a ko je s tem pobudil v nas zanimanje, začenja nam pripovedovati življenje svojega glavnega junaka. Nikola Baretić je vseskozi simpatična in poštena duša, izvrsten domorodec, kateri iskreno ljubi svojo plemenito — ženo Marijo, kakor tudi ona njega. Čuden slučaj vzbudi v njem ljubosumje, v njegovi tako idejalni obitelji zavлада nemir; ta ga privêde do greha in obupa, iz katerega ga reši njegova žena. S krvavečim srcem in bolnim telesom odide v svet, dokler ne ozdravi telesno in duševno in se zopet povrne k njej, katero je vedno iskreno ljubil, da živi za svojo obitelj in za svojo domovino, katera se je tudi preporodila in otresla tujih okov. Pisec pripoveduje gladko in mikavno, jezik mu je lep, a cela snov poučna in nič spotikljiva. Novaku, kateri je tudi ozdravel od težke in dolge bolezni, želimo tudi nadalje krepkega zdravja, da spiše še mnogo povestij, katere bodejo osnovane na tako zdravem in blažilnem temelju, kakor je njegova povest „Nikola Baretić“.

J. Barlè.

Iz bilinskoga svieta. *Prirodopisne i kulturne crtice. Napisao dr. Stjepan Gjurašin. Knjiga*

četvrta. Sa šestdeset i jednom slikom. Nagradjeno iz zaklade grofa Draškovića za godine 1895. Vel. 8°. Str. 244. Cena 1 gld. 50 kr. — Ta knjiga je XXI. v vrsti „poučne knjižnice“. Obdeluje pa sicer težavno, a jako zanimivo tvarino, namreč življenje in hranjenje rastlin. Pisatelj razkriva one zapletene pojave, ki se večinoma skrivajo našim očem, ki se pa odpirajo — drobnogledu. Drobnogled nam je pokazal stanice (celice), njih sestav in gibanje (preminjanje); na podlagi tega moremo zvedeti, kako dobiva rastlina hrano iz zemlje in kako jo obdeluje ali preminja, da si jo prisvoji, t. j. premeni v svoje dele. Ob tem govori pisatelj obširno o listu in njegovem delovanju. Kako veliko število je rastlin in kaj učinjajo, kažejo med drugimi zloglasni bakteriji, katere zanimivo opisuje posebno poglavje. Jednako kakor hranjenje je zapleteno tudi množenje rastlin, katero nam pisatelj razkazuje v zadnjem delu. Tu vidimo tudi, kako važne so žuželke za množenje rastlinsko. Na posameznih vzgledih se nam lepo pojasnjuje razkladanje, kakor tudi lične slike dobro kažejo, kar bi sicer v prirodi našli samo težavno.

Kakor so vse dosedanje knjige te vrste poljudne, tako je tudi ta knjiga pisana lahko in prijetno. Čitatelju se odpira pogled v globočino božje modrosti. Jezik je vseskozi lep, imena rastlin so navedena največkrat hrvaško, latinsko, nemško in tudi laško. Mislimo, da bi laških imen ne bilo treba; bolje bi bilo podati slovenska imena, kjer se ločijo od hrvaških, s čimer bi bila ta knjiga dvakrat bolj prikupljiva za Slovence. (To stvar, da bi se „Hrvatska Matica“ v terminologiji ozirala na Slovence, toplo priporočamo v preudarek odboru in pisateljem.) V obče pa je „Hrv. Mat.“ le častitati zaradi takih književnih del.

S.

Danica. *Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za god. 1898.* Str. 240. Cena 25 kr. — Kakor vsakega leta, tako je tudi letos priljubljena „Danica“, — katera je tiskana v 48.000 iztiskih — bogata in raznovrstna po vsebini. Najpopreje so življenjepisi pokojnikov: Mihovila Pavlinovića, dr. Bogoslova Šuleka in Radoslava Lopašića. Opomnili bi, da je prvi životopis za preprostega čitatelja težko umeven, pa bi bilo želeti, da se tudi životopisi pišejo tako, da jih sleherni čitatelj umeva, ker samo ondaj jih bodo čitali z zanimanjem in koristjo. Razne kraje lepe hrvaške domovine pokazujejo nam slike s kratkimi, primernimi spisi. Ivan Lepušić. znani hrvaški pripovedovalec, je napisal črtico „Timotija“, a radi bodo čitali tudi predstavljeno povest „Božić“. Drugi članki v „Danici“ so večinoma poučne vsebine. Med njimi je koristen kratki, jezgroviti spis: „Kako je jednostavno liječenje bolesti po Kneippu.“ Dasi hrvaški

narod obiluje z raznovrstnimi koledarji, vendar je „Danica“ zaradi svoje vsebine hrvaškemu narodu najbolj mila in se vsakega leta bolj širi med narodom.

Na prvem mestu prinaša „Danica“ letopis prekoristnega društva sv. Jeronima. Društvo je inelo dné 4. sušca t. l. svojo glavno sejo, katere se je vdeležilo lepo število duhovnih in posvetnih členov. Predsednik dr. Feliks Suk je pozdravil ude s kratkim nagovorom, priporočujoč vsem domoljubom, da društvo razširjajo in priporočajo. Iz nadaljnjega poročila smo povzeli, da se je število

letnih členov, kateri se sprejemajo v društvo šele drugo leto, lepo pomnožilo, tako, da jih je bilo l. 1896. že 4556. Številke kažejo, da se ljudje radi zapisujejo v društvo, posebno kot letni člani, kjer so marljivi poverjeniki. Naj bi se taki poverjeniki društva od dné do dné množili! Dosmrtnih členov je bilo pa leta 1896. 13.443. Društvena imovina skupaj s hišo štela je 161.418 gl. 50 kr. Društva so se spomnili tudi nekateri dobrotniki in mu zapisali znatne vsote. Društvene knjige za l. 1897. izidejo v kratkem
J. Barlè.

Razne stvari.

Zaloga premoga po Evropi.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

Čitaj katero koli knjigo hočeš, povsodi najdeš tamkaj to, ondi drugo število o zalogi premogovi. Kakor je bilo čitati po časopisih pred kakimi desetimi leti, upali so Angleži, da bodo njihovi nasledniki imeli še okoli tri tisoč let dovolj premoga, ako prihodnja poraba ne bo rastla hitreje nego v zadnji četrtini našega stoletja. A od tistih dnij je mnenje tudi različno; nekateri celó trdijo, da premog potrebam današnje obrtnije ne bo mogel zadostovati čez tristo let.

Ali bi se tu dalo zvedeti kaj zanesljivejšega? V tej stvari nam je ustregel rudarski svetovalec Nasse s svojim poročilom. Na Pruskem in po njegovih podruženih deželah je pokazalo sestavljenje vseh pozvedeb l. 1890., da ima Nemčija sploh okolo stoindvanajst milijard kadij premogove zaloge. Kad šteje v tem pomenu dvajset starih centov, recimo primeroma deset meterskih centov; milijarda pa pomenja tisoč milijonov. Torej je 112 milijard kadij dobro toliko kakor 1120 milijard ali pa 1,120.000 milijonov novih (meterskih) centov, to je nekaj čez milijonkrat milijon ali čez bilijon meterskih centov.

Stehtali seveda niso tega premoga, temveč preračunali so njegovo bogastvo po vsem, kar jim kažejo pozvedbe rudarstva. Taki računi kažejo, da na Vestfalskem ne bo pomanjkovalo premoga v bližnjih tisoč letih, v Saarski okrajini ne v osemsto letih, v zgornji Šleziji v sedemsto in petdesetih letih ne. Spodnje Šlezija pa nima premoga več kakor za kakih dvesto in petdeset let.

V veliki Britaniji so pred kakimi dvajsetimi leti poslanci spodnje zbornice izvolili odbor z namenom, da naj se peča z vprašanjem o množini premoga. Ta odbor se je vestno pečal s pregledovanjem in premerjevanjem rudnikov za premog ter je natančno pojasnil vsakatero dotično razmero.

Po tem Anglija z Irlandijo vred nima nič več kot kakih 198 milijard imenovanih kadij ali čez 1980 milijard meterskih centov premogove zaloge.

Kar se je dalo pozvedeti po izkušnjah drugih deželá, ima Francoska dežela blizu osemnajst, Avstrija z Ogrsko vred kakih sedemnajst, in Belgija okoli petnajst milijard kadij premogove zaloge.

Če seštejemo te množine premoga, kar ga je nadejati se po vseh imenovanih deželah, prepričamo se, da vse te evropske države nimajo upati več premoga nego kakih 360 milijard kadij.

V sedanjosti prideluje srednja Evropa na leto blizu 332 milijonov kadij premoga. Ker pa ima vsega premoga okoli 360 milijard ali 360.000 milijonov kadij, utegnila bi ga imeti dovolj kakih 1080 let, če si ga bodo dežele delile med seboj enakomerno in če obrt v bodočnosti ne bo potrebovala obilnejše kurjave kakor v sedanjosti. — Veliko premoga požrè lokomotiva sama. Toliko se ga porabi vsako leto na današnjih železnicah, da bi se iz njega dal narediti kolobar meter debel in meter širok, kateri je dolg dosti, da bi se ž njim opasala okoli in okoli vsa zemlja poleg ekvatorja. kjer je najširša. Torej sné sama lokomotiva leto za letom štirideset in pol milijona kubičnih metrov premoga!! Tako silno plenijo današnje potrebe najcenejše zaklade sveta!

Gledé na te pozvedbe je pričakovati, da se premogovi rudniki jamejo izpraznjevati v kakih 500 letih in sicer najpoprej v Avstriji, na Francoskem in v Belgiji; potem v kakih 800 letih na Angleškem in čez 1000 let tudi na Nemškem.

Premogovo zalogo severne Amerike cenijo višje od 680 milijard kadij. A ker se razvijajo ondi obrtna podjetja jako urno, ni upati, da jim bo zadostoval premog tako dolgo kakor Evropcem. — Koliko ga ima Avstralija, tega ne vé naš porok. Kdo bi pa dandanes mogel preceniti zaloge premoga v Afriki, v Rusiji, posebno v Sibiriji, v Indiji ali celó v Kini!

Jugoslavenska akademija znanostij in umetnostij leta 1896.

(Spisal *Ivan Steklasa.*)

Malo je znanstvenih društev, ki bi z neznatno gmotno podporo na znanstvenem polju storila toliko, kolikor jugoslavenska akademija znanostij in umetnostij v Zagrebu. Dočim se v drugih deželah za take zavode skrbi tudi od državne oblasti ter trošijo znatne vsote za znanstvena podjetja raznih strok in za izdavanje učenih del, je jugoslavenska akademija vezana na dohodke zasebnih prijateljev in podpornikov. Takih ima, hvala Bogu, precejšno število, vendar ne toliko, kolikor bi zaslužilo njeno delovanje. Marsikateri spis, ki je važen za znanstvo, ne more se dati na svetlo radi nedostatnih denarnih sredstev. Vkljub temu pa se razvija jugoslavenska akademija od leta do leta lepše ter množi znanstveno literaturo vseh strok človeškega znanja. Seveda izpolnjuje po mogočnosti svojo nalogo po želji svojega utemeljitelja ter se bavi pri raznih znanstvenih raziskovanjih pred vsem le s Hrvaško in z ostalimi slovanskimi zemljami. Pridobila si je pa jugoslavenska akademija že doslej dober glas v učenem svetu po svojih publikacijah ter ima „in slavicus“ povsodi odločilno besedo. Posebno so znamenite publikacije, ki se tičejo jugoslovanske, največ hrvaške zgodovine in pa slovanskega jezikoslovja. Nič manj niso važni podatki o zemljepis in prirodopisu teh dežel. Zunanji svet prav pogostoma rabi te publikacije.

Tudi leta 1896. je bilo delovanje akademije vrlo mnogostroko. Predanih je bilo akademiji osemindvajset razprav, ki so deloma že tiskane, a neke pridejo na svetlo v kratkem času.

Vrlo zaslužni starina hrvaških geografov, umirovljeni vseučiliški profesor dr. P. Matković, nadaljuje zanimiva svoja raziskovanja starinskih potopisov po balkanskem polotoku. Odkar so postali Turki gospodarji na balkanskem polotoku, a posebno, ko so se začeli boji med njimi in Avstrijo, pošiljali so krščanski vladarji, posebno Habsburžani, svoje poslance v Carigrad sklepat mir ali pa plačevati letni davek. Počenši od Žige Višnjanskega¹⁾, ki je bil prvi avstrijski poslanec na turškem dvoru, hodili so taki poslanci zaporedoma vsako leto v Carigrad ne samo iz Avstrije nego tudi iz drugih držav. Po navadi so pisali dnevnike, ki so se večinoma ohranili bodisi že v izvirnikih bodisi v prepisih ter so vrlo važni ne toliko za tedanje politične odnošaje, kolikor za narodopisne in mestne podatke po balkanskih deželah. V tem zmislu je

¹⁾ Žiga Višnjagorski, prvi avstrijski poslanec na turškem dvoru. Letopis Matice Slovenske leto 1887, str. 168—184.

učeni pisatelj obdelal že mnogo takih potopisov iz XVI. veka, a leta 1896. je bila prečitana za „Rad“ ta-le razprava: „Putni dnevnik Jakoba Bougarsa od god. 1585 i Vaclava Vratislava iz Mitrovice od god. 1591.“ Prof. H. Hagen je prvi napisal kritično razpravo o tem popotniku v delu: „Ein Beitrag zur Geschichte der gelehrten Studien des 16. und 17. Jahrhunderts. Bern 1874“ iz samih Bougarsovih rokopisov, ki so se ohranili v knjižnici v švicarskem Bernu, deloma pa v Parizu. Do sedaj se je mislilo, da je Bougars, ki je bil učen jezikoslovec in pravnik, začel svoje težavno potovanje leta 1585. skoz Ogersko, Erdelj, Vlaško in Bolgarsko v Carigrad v politične svrhe, a akademik dr. Matković je dokazal, da je Bougars potoval na svojo roko in s svojim spremstvom. Bougarsovo potovanje pa je važno za geografijo že zato, ker ob onih krajih, skoz katere je on potoval, nimamo iz onega časa nobenega drugega potopisa. Sicer je ta rokopis jako suhoparen, le o Ogerski in Erdelju je natančnejši, kar dokazuje, da se je hotel Bougars natanko poučiti o teh deželah, ker je potreboval podatkov za svoje kasnejše publikacije, posebno za veliki zbornik: „Rerum hungaricarum scriptores varii historici et geografici“, ki je prišel na svetlo l. 1600. v Frankfurtu na Majnu.

Popotni dnevnik V. Vratislava iz Mitrovice je pisan v češkem jeziku. Vratislav je bil pač v spremstvu cesarskega poslanca Friderika Krekvica, katerega je poslal cesar Rudolf II. leta 1591. v Carigrad, da pomiri sultana, kar se mu pa ni posrečilo. Vemo namreč, da je dal sultan v svoji ošabnosti poslanca Krekvica zapreti ter ga potem z vojsko poslati na Ogersko, kjer je ukovan v verigah od samih muk umrl v taboru pred Belgradom. Tako jaka je bila še takrat Porta, da je mogla nekažnjeno gaziti vsa mednarodna prava. O tem potovanju sta se ohranila dva popisa, jeden od lekarnika V. Seidla, drugi pa od Vratislava. Vendar poslednji opisuje večidel le dogodke za prebivanja v Carigradu in o turški sužnjosti. Od teh „Přichody“ je več izdanj. Prvo izdanje z nemškim prevodom je iz l. 1777., drugo iz l. 1807. Tretje kritično izdanje od Rozuma iz l. 1855. To izdanje je pretiskano še dvakrat in sicer leta 1874. in 1882. Leta 1862. je izšel tudi angleški prevod. Vratislav je svoje Přichody razdelil na štiri knjige. Prva govori o potovanju poslanstva od Dunja prek Belgrada v Carigrad; v drugi pripoveduje o prebivanju v Carigradu; v tretji opisuje sužnjost poslanstva; v četrti pa pripoveduje o osloboditvi iz sužnjosti ter o povrnitvi v domovino. Prva knjiga je glavni predmet razpravljanju gospoda akademika, ker se v njej nahaja precj geografskega gradiva, dočim drugih samo omenja, kolikor jih potrebuje za razumevanje prve. (Konec.)

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Plockboy sam popisuje, kaj ga je privêdlo k njegovemu načrtu:

„Videl sem, kako velika nejednakost in kolik nered je med ljudmi na svetu. Ne samo slabi vladarji, požrešni trgovci in obrtniki in brezvestni učitelji in drugi so usužili vse ljudi, marvač tudi veliko navadnih rokodelcev ali delavcev hoče svoje težko breme odložiti ali mu ulti in zato uvaja povsod laž in goljufijo in stiska poštene in dobre ljudi, katerim vest ne dopušča, da bi tako delali. Zato sem sklenil v zvezi z drugimi za splošni blagor vnetimi ljudmi spojiti štiri glavne vrste ljudij v jedno družino ali gospodarsko upravo, namreč: poljedelce, rokodelce, mornarje in mojstre v umetelnosti in učenosti. Moj namen je: iztrgati nas tem boljše jarmu posvetnih in duhovskih Faraonov, ki so predolgo vladali naše duše in telesa. S tem se obnovi pravičnost, ljubezen in bratovska družabnost, ki je nekdanj vladala, katero pa sedaj komaj še kje najdeš. Tako se poučé tisti, ki iščejo samo vladanja in ne dobrih del, proti vzgledu in naukov našega gospoda Jezusa, ki je prišel na svet, ne da bi si dal streči, marveč da bi služil, in ki je dal svoje življenje v žrtvo za mnoge.“

Mimogredé omenjamo, da ima Plockboy v verskem oziru svoje izjemno stališče. Kvêkovci so mu prestrogi, anglikanska cerkev mu je prevladoželjna, in katoličanstvu očita, da je s svojimi samostani kazalo premalo veselja do sveta in življenja.

V svoji zadrugi daje popolno versko slobodo in poudarja samo krščansko ljubezen. Sam se ne zaveda nedoslednosti, v katero je zašel. Načela, na katerih sloni njegova zadruga, vzeta so popolnoma iz krščanstva in vendar krščanstvo kot religija nima nobenega določenega mesta v njej, marveč verska brezbržnost ji je vodilo.

Kako si razlagajmo take nedoslednosti, smo že omenjali začetkom tega sestavka. V vsakem krivoverstvu je položeno že seme verske brezbržnosti in popolnega brezboštva.

A iz navedenih vzgledov se jasno razvidi, da krščanska načela v gospodarskem oziru priznavajo tudi tisti, ki so jih že zavrgli kot razodete resnice jedino resnične pozitivne vere. Kar imajo dobrega družabni preosnovalci — in tu ne izvzemamo niti socijalnih demokratov — imajo vse le iz krščanstva. Samo zmote so njihova last, oziroma stare zmote človeškega upornega duha v novih odejah.

Vsak človek, ki trezno misli in ima pošteno voljo priti do resnice, spozna lahko, da družabna preosnova ni mogoča brez npravnega

temelja in da npravni temelj ni mogoč brez prave pozitivne vere.

(Vairasse d'Allais, Sevarci. La Terre Australe. Jacques Masse: Voyages et aventures. Fontenelle. Restif.)

Utopijsko slovstvo ima tudi med Francozi mnogo zastopnikov. Znamenitejše izmed njih si oglejmo! Angležu Tomažu Moru se dá primerjati dr. Denis Vairasse d'Allais, začetkom pravnik, potem častnik in kasneje učitelj francoskega in angleškega jezika v Parizu. V angleščini je izdal ta mož l. 1675. svoje utopijsko delo: *The History of Sevarites or Sevarambi, a Nation inhabiting Part of the third Continent commonly called Terrae Australes Incognitae, with an Account of their admirable Government, Religion, Customs and Language* (Zgodovina Sevarcev ali Severambov, naroda bivajočega v nekem delu tretjega kontinenta, ki se navadno imenuje neznana avstralska zemlja, z opisom njihove čudovite vlade, vere, navad in jezika). Ta knjiga se je brž prevêdla v francoščino, holandsščino, nemščino in laščino in je ob svojem času vzbudila ogromno zanimanje. Sedaj je seveda pozabljena.

Vsebina ji je tale:

Kapitana Siden je zanesel hud vihar ob avstralsko obrežje. Ladija se mu je potopila, on sam se je pa srečno rešil. Na otoku se seznanil s prebivalci severamske dežele. Po njegovih zapiskih priobčuje Vairasse, kako živi to ljudstvo.

1. Dežela ima svoje ime od Peržana Sevarisa, ki jo je politično in gospodarsko osnoval in bil sam njen prvi vladar. Pravi kralj v dešeli je solnce, ki se po božji časti. Njegov namestnik se imenuje podkralj in ima vladarsko oblast nad vsemi Severambci.

2. Sevaris je uredil deželo po teh-le načelih: a) Vsi ljudje so si po naravi jednaki. Samo čednost daje človeku večjo ceno. Zato ne sme veljati po rojstvu nobena razlika; plemstvo je torej izključeno. Pač pa mora biti razlika po starosti in med ljudstvom in uradniki. b) Zasebna last provzročuje zavist in krivico. Zato mora pripadati vse imetje državi. Državljanom razdeljujejo uradniki, česar jim je treba. c) Vsak državljani, razven bolnikov in nad 60 let starih ljudij je dolžan delati. Dnevno delo znaša osem ur. d) Posamezne vrste dela so posebej urejene po osmazijah. Osmazija je velikansko poslopje, v katerem ima nad 1000 ljudij prostora. Vsaka osmazija ima svoje delo, katero vodijo uradniki; v nekaterih se proizvaja bombaž, svila itd., v drugih se tke, v tretjih so zbrani rokodelci, v nekaterih se vzgajajo otroci, druge se pečajo le z umetelnostjo itd. Za grja dela se rabijo sužnji. e) Denarja ne

pozna Severambija; zlato in srebro se rabi jedin le za lišp. f) Kar izdelava posamna osmazija, porabi najpreje zase; kar ji preostaje, gre v skupna skladišča, od koder delé uradniki blago vsem državljanom. g) Tako ni nobenega ubožca v deželi; vsi so srečni in zadovoljni.

3. Otroci se vzgajajo do sedmega leta pri stariših. Potem se v svetišču posveté solncu in dobé ime: državni otroci. Nato se štiri leta vzgajajo v javni šoli in tri kasnejša leta se vadijo v določenih osmazijah v poljedelstvu. Po dovršenem 14 letu se učé slovnice, in ko so to šolo dovršili, morajo se odločiti za kak obrt; če so posebno nadarjeni, vzgajajo se v vedah ali v umetnosti; če so pa nespretni za kak obrt, morajo delati kot dninarji ali kot zidarji. Po končanem 19. letu se smejo ženiti. Zakon je popolnoma sloboden. Sme se tudi razdreti. Uradnikom je dovoljeno mnogoženstvo.

4. Ljudstvo voli osmazijam predstojnike, osmazijonte. Vsi osmazijonti skupaj so — splošni svét. Vsakih osem osmazij zastopa jeden brosmazijont. Brosmazijonti tvorijo navadni svét (conseil ordinaire). 24 najstarejših brosmazijontov se imenuje veliki državni svét; ti imajo v rokah vso upravo v deželi. Izmed njih se voli podkralj. Določijo se namreč štirje členi velikega sveta in iz njih se izžreba solnca namestnik.

5. Ker nimajo Severambci zasebne lasti, ne poznajo civilnih pravn. Zločinci se kaznujejo z zaporom, s težkim delom, pa tudi s palico.

6. Državna vera časti solnce po božje in ima svoje duhovnike. Vendar pa je vsak popolnoma sloboden v verskem oziru.

Vairassu se pozna, da so ga popolnoma omrežile racijonalistične misli njegovega veka. Norčuje se iz čudežev in pravi, da zato ni mogoče Severambcev izpreobrniti h krščanstvu, ker nečejo sprejeti nobene stvari, katera ni dokazana po pameti.

Čudna zmes je Vairassova utopija. Monarhijo spaja s komunizmom, državno vero s popolno religijsko slobodo, demokratičnega duha z birokratizmom.

Mnogo duhovitejši in doslednejši, nego njegova „Severambska zgodovina“, je Tomaža Mora Utopija. Priznavati mu pa moramo, da je njegovo delo zeló vplivalo na razvoj komunističnih idej.

Cela vrsta podobnih potopisov se je odprla po vzgledu njegove knjige. L. 1787.—1789. je izšlo v Parizu 36 zvezkov, katerim so pridejani še trije dopolnilni zvezki samih takih sanjarij, z naslovom: „Voyages imaginaires“ (Izmišljena potovanja). Družboslovcu je večina teh spisov brez pomena, ker se v njih manj popisujejo vzorno urejene države, nego razni čudoviti dogodki.

Med pomenljivejšimi omenjamo v prvi vrsti neznanega pisatelja spis: „La Terre Australe“ (Avstralska zemlja). Ljudstvo v Avstraliji je po tem spisu „androgynsko“ — dvoospolsko. Avstralec je mož in žena v jedni osebi. Obleke ne poznajo, ker živé v popolni nedolžnosti. Pri njih vlada popoln anarhistični komunizem. Nobenega vladarja, poveljnika, uradnika ne poznajo. Tako ne more biti nobeno proizvajanje mogoče, ker ni nobenega reda pri delu. Pisatelj si pomaga s tem, da opisuje bujno avstralsko naravo, katera sama daje svojim prebivalcem, česar potrebujejo.

Zanimivi so dokazi, s katerimi neki avstralski stavec pojasnuje anarhizem. Neki Evropec mu ugovarja, da pač ni mogoče nobenega reda pri množici, če nima voditelja. Nato mu izvaja Avstralec te-le misli:

Vsak človek se rodi sloboden. Če se potem komu podvrže, se s tem poniža do živali. Človek že zato ne more služiti nikomu drugemu, ker mora biti cilj njegovemu življenju vedno višji in plemenitejši, nego je on sam. Avstralec se drži teh načel in zato sovraži besedo „ukaz“; samo to dela, kar mu vелеva razum.

Pisatelj si je po pravici izbral androgynsko ljudstvo za taka načela. Sicer bi že vsled spolske razlike ne mogel izvesti svojega anarhizma, ki je v svojem bistvu že pojmu vsake rodbine nasproten. Vsak dorastli Avstralec mora v svojem življenju skrbeti, da dá vsaj jednega otroka svojemu ljudstvu. Od prve mladosti že vlada popolna enakost; vsi so jednako učeni, jednako bogati, jednako vredni med seboj.

Takih sanjarij imamo še celo skladovnico. Jacques Massé poroča v svojih „potovanjih in dogodkih“ (Voyages et aventures de Jacques Masse) o vzornem ljudstvu, katerega država je razdeljena v enakomerne kvadrate. Komunizem v zvezi z monarhično upravo se spajata pri njih. Pisatelj grdo napada krščanstvo in zlasti katoliško cerkev ter popisuje lepoto deistične vere, katero goji njegovo vzorno ljudstvo. Čudna je ta vera! Časti se neskončnomodri in pravični Stvarnik, a taji se neumrljivost človeške duše.

Sploh lahko rečemo, da je večina potopisnih sanjarjev delala v zmislu istega sovraštva proti krščanstvu, kakor mnogi modroslovci in naravoslovci te dobe. Vsi so v službi upora in zanikavanja sejali med izobražence in med ljudstvo zlovestne ideje, iz katerih je vzkalilo toliko gorja. Med provzročevalce francoske prekucije moramo šteti tudi — utopijske potopisce. Boj proti razodeti veri in umazan cinizem, ki se jih skoraj brez izjeme drži, ni mogel ostati brez slabih učinkov.

(Dalje.)